Бүхы оронуудай пролетаринар, нэгэдэгты!

БУРЯАД ҮНЭН

СОВЕТСКЭ СОЮЗАЙ КОММУНИС ПАРТИИН БУРЯАДАЙ ОБКОМОЙ, БУРЯАДАЙ АССР-эй ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ, МИНИСТРНҮҮДЭЙ СОВЕДЭЙ ОРГАН

Газетэмнай 1921 оной декабриин 21-һээ гарана | № 110 (16633) | 1984 оной майн 12, суббото | Сэн 3 мүнгэн.

...АҺУУДАЛАЙ ...ЛТЭ ХАНГАЛГА ...ЙЖАРУУЛХА

...правительствын саг үргэлжын анхарал орол... хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгые ... талаар үргэн хэмжээ ябуулганууд бэелүү... табан жэлэй туршада ганса манай Буряа... республикын хүн зоной ажаһуудалай хэ... 46,2 процентээр ургаа, тэрэ тоодо хү... 54 процентээр дээшэлээ. Тиигэбэшье энэ ... үргэлжэ анхаралай хандуулагдажа байдагынь ... зоной ажаһуудалай талаар хангалгые нилээд ... ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын хэмжээ ... ехэ болгохо. Захилнуудые дүүргэлгын ша... һайжаруулха. Хүдөө газарта, мүн ороной ... ажаһуудалай талаар хангалгын хэмжээнэй ... ургалтые хараалха», — гэжэ «1981 — 1985 ... 1990 он хүрэтэрхи үедэ СССР-эй Экономическа ... хүгжэлтын гол шэглэлнүүд» дотор хэлэгдэнэ.

...XVI съездын шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, ... табан жэлэй туршада манай республикада ... ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын хэмжээн дун... бүри 13—14 процентээр дээшэлхээр хараа... дээрээ 23 миллион түхэригэй хангалгын ... тэрэ тоодо хүдөө нютагуудта 8 миллион ... хангалга үзүүлэгдэнэ. Тиихэдэ хангалгын зүйл... янзын болоо. Һүүлэй үедэ хараалһан түсэ... социалис үялгануудаа урагшатайгаар дүүргэхын ... тэмсэдэг, бүхы нөөсэ арга боломжо... ажалладаг коллективүүд манайда олоор ... «Бурятбыттехника», «Бурятшвейбыт» гэжэ үй... хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ ... манай, Зэдын, Кабанскын, Хойто-Байгалай, Хо... бусад районуудай үйлэдбэриин управленинүүд ... коллективүүд тэдэнэй тоодо оролсоно. ... ажалаа зүбөөр эмхидхэһэнэй, шэнэ техни..., түрүү дүй дүршэл нэбтэрүүлһэнэй, социалис ... дэлгэрүүлһэнэй, гурим ба журам зар... ашаар һайн үрэ дүнгүүдые туйлана.

...малшадай, илангаяа хүдөөгэй хүн зоной ажа... хэрэглэмжэ хангалга манай республика дотор мү... үшөөл хүрэмөөр бэшэ байна. Олохон ... үйлэдбэриин управленинүүд болон комбинадууд ... һара, квартал болон жэлэйнгээ түсэбүү... Яруунын, Хэжэнгын, Захааминай, Хурам... үйлэдбэриин управленинүүдые нэн түрүүн ... Зарим колхоз, совхозуудай, отделенинүүдэй ... хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангаха ... үгы, заримдаа биишье һаа, малшад ба ... эрилтэ гүйсэд хангажа шаданагүй.

...эрилтэ хангадаг үйлэдбэриин управленинүүд, ... Захааминай районой үйлэдбэриин управ... жэлэй туршада түсэбөө огто дүүргэнэгүй. ... захилнуудые абадаг комплексно пункт... мастерскойнууд тон үсөөн. Тиихэдэ ... захилнуудай шанар муу, заримдаа ехэ удаан ... дүүргэгдэнэ. Предприятинууд болон совхо... эрилтэ хангалгын албанай материально... һуурие һайжаруулхын тула оролдолго ... болон сомоной Соведүүдэй гүйсэдко... эрилтэ табидаггүй байха юм.

...хүдөө нютагай хүн зоной ажаһуудалай хэрэг... городойхиһоо дутуугүйгөөр дүүргэхэ гэһэн ... Энэ зорилгые хүтэлбэри болгон, «1981— ... Буряадай АССР-эй хүн зоной ажаһуудалай ... хангалгые хүгжөөхэ талаар хэмжээнүүд тухай» ..., республикын Министрнүүдэй Совет тухай ... абаһан байгаа. Тэндэ хэлэгдэһэнэй ёһоор ... материально-техническэ баазые һайжаруулха ... хэмжээнүүд хараалагдаһан байна. Жэшээнь, ... хэдэ хэдэн промышленна предприятинууд, ... хүн зоной эрилтые хангалгын байшан... абаха комплексно пунктнуудые бариха, ... байрануудые һэльбэн шэнэлхэ ёһотой юм. ... предприятинууд, министерствэнүүд, нэгэ... энэ хэрэгтэ хайхарамжагүйгөөр хан..., Улаан-Үдын «Электромашина» завод, «Бай... ... үйлэдбэриин ажахы, республикын агнуури... ажахын управлени, «Байкалрыбпром» нэгэдэл, ... гэжэ ан үсхэбэрилдэг совхоз хүн зоной ... хэрэглэмжэ хангаха талаар үнгэрһэн жэлэйнгээ ... 50 — 60 процент дүүргээ.

... болон сомоной Соведүүдэй зарим гүй... зоной ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын ... һулаар хүтэлбэрилнэ. Захааминай, Ху..., Загарайн, Бэшүүрэй районуудай олонхи ... мүнөөшье болотор захилнуудые аба... комплексно пунктнууд үгы байһаар. Энэ шухала ... совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд һулаар хабаа...

... нютагуудта тон харюусалгатай хаһа—ниитын ... дүүрэнтэжэ, зунай байрануудта гараха ... Зарим фермэ, отара, гүүртын хүдэл... холо газарта ошохонь гээшэ. Тиихэдэ ... хүдэлмэри эхилэнхэй. Энэ үедэ хүдөөгэй ... ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалгын предприяти... хүдэлмэридэхи дутуу дундануудаа дары усад... гүүртэ, отаранууд, фермэнүүд, поли дээрэ ... байгаа ажалшадай эрилтэнүүдые гүйсэд хан... шанга оролдолго гаргаха уялгатай.

...ажаһуудалай хэрэглэмжэ хангалга гансал иимэ ... предприяти, организаци, эмхи зургаануудай ... Энэ хадаа партийна, совет, профсоюзай, ... ниитын бусад организацинуудай үдэр бүри ... байха тон шухала асуудал болоно.

...XVI съездын, партиин ЦК-гай декабриин (1983 ..., апрелиин (1984 он) Пленумүүдэй шиидхэ... зохилдуулан, хүн зоной ажаһуудалай хэрэглэм... гүйсэдөөр, саг болзортонь, шанар һайнтай... эрилтэ партийна, совет органуудай, ажа... хэрэглэмжэ хангадаг бүхы албанай хүтэлбэрилэг... табигдана.

КПСС-эй ЦК-гай ПОЛИТБЮРОДО

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой ээлжээтэ заседани болоожо, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. У. Черненкын ПОРП-ын ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, ПНР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ В. Ярузельскитэй Москвада хэһэн хөөрэлдөөнүүдэй дүнгүүдые хаража үзэбэ. Эдэ хөөрэлдөөнүүд Советскэ Союзай ба Польшын Арадай Республикын хоорондохи али бүхы харилсаае хэлбэришэгүйгөөр үргэдхэн гүнзэгырүүлхын тула шухала удха шанартай байна гэжэ тэмдэглэгдээ. В. Ярузельскиин албанай хэрэгээр ерээд байха үедэ гар табигдаһан документнүүд манай оронуудай хоорондохи аха дүү ёһоной харилсаае бэхижүүлхэ, тэдэнние хүгжөөлгэдэ, нарижуулан һайжаруулгада урагшаа ехэ алхам болохо байна.

Уласхоорондын байдалай гол шухала бүхы асуудалнуудаар ниитэ нэгэн һанал бодолтой байһыень совет болон польско хүтэлбэрилэгшэдэй хөөрэлдөөнүүд элирхэйлэн харуулба. Варшавска Договорто хабаададаг бусад гүрэнүүдтэй хамта Советскэ Союз болон Польшо социалис хани нэгэдэлтэ оронуудай аюулгүй байдалые хангаха, революционно туйлалтануудые хамгаалха, ядерна дайнай аюулһаа хүн түрэлтэнние аршалан абарха талаар саашадаашье бата бэхи, бүтэмжэтэй һайн хараа шэглэл бэелүүлхэ юм.

Совет-польско хөөрэлдөөнүүдэй дүнгүүдые, кризисэй хойшолонгуудые гаталан дабахын, орон дотороо социализмые бэхижүүлхын түлөө тэмсэлдэ Польшын Нэгэдэмэл хүдэлмэришэнэй партида, ПНР-эй ажалшадта КПСС-эй, урдынхидал мэтэ, али бүхы дэмжэлгэ үзүүлхээр, эб найрамдал хангалгын, уласхоорондын харилсаае хүгжөөлгын хэрэгтэ аха дүү социалис гүрэнүүдэй нэгэдэлые бэхижүүлхээр бэлэн байһанаа нүхэр К. У. Черненкын мэдүүлһые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро гүйсэд дүүрэнээр һайшааба.

Энэ жэлдэ ургаса хуряалгые, хүдөө ажахын продуктнууд болон тэжээл бэлэдхэлгые хангаха, 1984—1985 онуудта малай убэлжэлгые амжалтатайгаар үнгэргэхэ талаар СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй хараалһан нэмэлтэ хэмжээнүүд КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой заседани дээрэ дэмжэгдээ. Техникэ болон транспортын хэрэгсэлнүүдые түргөөр заһабарилха, хуряалгын агрегадуудые мэргэжэл шадабаритай механизаторнуудай кадрнуудаар бүридүүлхэ, хранилищинуудые, малай байрануудые, тэжээлэй цехүүдые бариха, хүдөө ажахыда ажалай эмхидхэлые һайжаруулха талаар шэглүүлэгдэһэн тодорхой даабаринууд зохихо партийна, совет болон ажахын органуудта, колхоз, совхозуудта даалгагдаа.

Нефть болон нефтепродуктнуудай нөөсэнүүдые арьбадхаха, арадай ажахыда тэдэнние гамтайгаар, арьбалалта ехэтэйгээр гаргашалха талаар шэглүүлэгдэһэн хэдэ хэдэн шэнэ алхамуудые КПСС-эй ЦК-гай Политбюро хараалба. Элшэ хүсэнэй энэ үнэтэ шухаг эдые гамтайгаар, комплексноор хэрэглэлгын асуудал ниитэ гүрэнэй шухала удха шанартай байна, тиимэһээ тэрэ партийна, совет, профсоюзай ба комсомолой бүхы организацинуудай гол анхаралда табигдаха ёһотой гэжэ тэмдэглэгдээ.

Стандартизаци болон продукциин шанар тушаа дүримүүдые наринаар сахихын түлөө харюусалга дээшэлүүлхэ тухай, Украинын ССР-тэ газар шанаржуулан һайжаруулгые саашадань хүгжөөхэ тухай асуудалнууд, мүн Коммунис партиин ба Совет гүрэнэй экономическа, социальна политикын бусад зарим асуудалнууд КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой заседани дээрэ зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

МОСКВА ЕРЭБЭ

Испаниин король I Хуан Карлос болон королева София гэгшэд СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй уряалаар албанай хэрэгээр майн 10-да Москва ерэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. А. Тихонов, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко һамгатаяа, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо В. В. Кузнецов, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, СССР-эй соёлой министр П. Н. Демичев болон бусад тусхай тушаалтад аэродром дээрэ айлшадаа угтаһан байна.

• • •

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. У. Черненко һамгатаяа Кремльдэ, Кремлиин Ехэ ордоной урдахи талмай дээрэ, король I Хуан Карлос болон королева София гэгшэдые угтаба.

Н. А. Тихонов, А. А. Громыко, В. В. Кузнецов, П. Н. Демичев болон бусад тусхай тушаалтад Кремльдэ болоһон уулзалгын ёһололдо хабаадалсаа.

(ТАСС).

К. У. ЧЕРНЕНКО ИСПАНИИН ГҮРЭНЭЙ ТОЛГОЙЛОГШОТОЙ УУЛЗАБА

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. У. Черненко албанай хэрэгээр Советскэ Союзда ерэһэн Испаниин король I Хуан Карлос гэгшэтэй майн 10-да Кремль соо уулзаба.

КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. А. Тихонов, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо, СССР-эй гадаадын хэрэгүүдэй министр А. А. Громыко, КПСС-эй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүндэ кандидат, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшын Нэгэдэхи орлогшо В. В. Кузнецов болон Испаниин гадаадын хэрэгүүдэй министр Ф. Моран уулзалгада хабаадалсаа.

Уласхоорондын байдалай хүгжэлтын гол шэглэлнүүд дээр, хоёр ороной хоорондохи харилсаанай хараа түсэбүүдээр ашатай туһатай, бүтэмжэтэй һайн һанамжануудаа уулзалгын үедэ халан абалсаһан байгаа.

Совет хүнүүд испан арадта, тэдэнэй ёһо заншалнуудта хүндэтэйгөөр хандадаг юм гэжэ К. У. Черненко испан айлшадаа амаршалхадаа тэмдэглэбэ. Энэ талаар Испаниин гүрэнэй толгойлогшын албанай хэрэгээр СССР-тэ түрүүшынхеэ ерэлгэ нэгэ нэгэнэйнгээ бэеэ дааһан байдалые, дотоодын хэрэгүүдтэ хамааралсахагүй байлгые хүндэлһэнэй үндэһөөр хоёр ороной хоорондохи һайн харилсаае хүгжөөхэ хэрэгтэ шухала удха шанартай байха юм гэжэ тэрэ мэдүүлээ.

Советскэ Союзай болон Испаниин хоорондохи али алиндань ашатай туһатай харилсаае гүнзэгырүүлхэ арга боломжонууд бии гэжэ хоёр тала баталба.

Мүнөө үеын уласхоорондын байдалые, тэрэнэй эрид түгшүүрилтэй болоһоной шалтагаануудые сэгнэхэдээ, совет тала эб найрамдалай хэрэгые, социальна ондо ондоо байгуулалтатай гүрэнүүдэй амгалан ёһоор зэргэ оршолгые залан сэхээр сахин хамгаалдаг Советскэ Союзай гадаадын политикын хэлбэришэгүй байһые совет тала элирхэйлһэн байна. Энэ политикаяа баримталан бэелүүлжэ, СССР этигэл найдалые һэргээхэ, бүхы гүрэнүүдэй ба арадуудай аюулгүй байдалай мэдэрэлые дээшэлүүлхэ, дайнай аюулые һуларуулха талаар шэглүүлэгдэһэн ехэ үүсхэлнүүдые гаргаһан байна гэжэ тэмдэглэгдээ.

Уласхоорондын түгшүүрилые һулаaруулха, совет болон испан арадуудай ажабайдалай ба ажалай эб найрамдалта гадаадын эрхэ байдал хангахые хүсэжэ байһанаа Советскэ Союз, Испани хөөрэлдөөнэй үедэ мэдүүлбэ.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретариин туһалагша А. М. Александров, СССР-һээ Испанида байдаг элшэн сайд Ю. В. Дубинин, Испаниһаа СССР-тэ байдаг элшэн сайд Х. Л. Ксифра бүтэмжэтэй һайн оршон байдалда үнгэрһэн хөөрэлдөөндэ хабаадалсаа.

(ТАСС).

ХАНИ БАРИСААНАЙ ОРШОН БАЙДАЛДА

Испаниин король I Хуан Карлос болон королева Софиягай хүндэлэлдэ СССР-эй Верховно Соведэй Президиум майн 10-да Кремлиин Ехэ ордон соо сайлалга хэбэ.

Тэдээнтэй сугтаа ябаһан тусхай тушаалтад айлшадтай хамта сайлалгада хабаадалсаа.

Совет талаһаа — К. У. Черненко һамгатаяа, Н. А. Тихонов, А. А. Громыко, В. И. Воротников, В. В. Кузнецов, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй болон Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэнэрэй орлогшонор, СССР-эй министрнүүд, СССР-эй Гүрэнэй комитедүүдэй түрүүлэгшэнэр болон бусад тусхай тушаалтад сайлалга дээрэ байлсаба.

КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. У. Черненко сайлалга дээрэ үгэ хэлэбэ.

К. У. ЧЕРНЕНКЫН хэлэһэн үгэ

...он совет хүнүүд омогорхон баясадаг гээшэ. Мүнөө үеын Испаниин ажабайдалаар бидэ ехэтэ һонирходогбди. Манай арадай соёлой үнэтэ шухаг баялигуудаар, Совет ороной мүнөөнэй ажабайдалаар Испанида ехэтэ һонирходог байһыень мэдэдэгбди.

Манай оронуудай хоорондохи харилсаанай түүхэдэ орёо түбэгтэй, хүндэ хүшэр үе сагуудай тохёолдоһые бидэ бултадаа мэдэхэбди. Зүгөөр гэрэлтэ һайхан, толотомо хурса хуудаһануудшье бэшэгдэнхэй. Гол түлэб тэдэнэйл арадуудай дурасхаалда эгээл гүнзэгы ехэ мүр сараа үлөөдэг байһаниинь баярламаар.

1977 ондо дипломатическа харилсаанай тогтоогдоһонһоо хойшо совет-испан холбоо барисаан хүгжэжэ, урагшаа горитой алхам хээ. Таанадай Советскэ Союзда ерэһэн ушар энээниие элирхэйлэн батална. Бидэнэй эхилһэн худалдаа наймаанда, соёлой харилсаанда мүнөө политическэ уулзалганууд, зүбшэлэлгын хөөрэлдөөнүүд, парламентнууд болон ниитын эмхинүүдэй хоорондохи харилсаанууд нэмэгдэбэ. Али бүхы асуудалнуудаар бүтэмжэтэй һайн холбоо барисаан тогтоогдоно. Энэнь далай дээгүүр суднаар тамаралгада, агаарай замай харилсаанда, эрдэм, техникын холбоондо, элүүрые хамгаалгада, промышленностиин ба хүдөө ажахын түрүү һалбаринуудта хабаатай байна.

Манай оронууд Европын тад ондоо хубинуудта оршоно гэжэ хэлэжэ болоно. Тэдэнэр ниитэ-политическэ ондо ондоо байгуулалтада хабаатай юм. Гэбэшье нэгэ нэгэнэйнгээ бэеэ дааһан байдалые хүндэлэлгын, дотоодынь хэрэгүүдтэ хамааралсахагүй байлгын үндэһэ һуури дээрэ али алиндань ашатай туһатай харилсаа тогтоолгодо энээнэй ямаршье һаад тойбо ушаруулхагүй байһыень ойлгонобди.

Манай оронуудай хоорондохи харилсаае үргэн ехэ, һайн үндэһэ һуури дээрэ хүгжөөхөөр бэлэнбди. Уласхоорондын байдалай үйлэ хэрэгүүдэй үүргэ нүлөөндэ эдэнэй багаар дайрагдаа гээшэ һаань, тэдэ хоёр ороной арадуудай аша туһада харюусаха, Европодо, тэрээнһээ газаа тээгүүршье аюулгүй байдалые бэхижүүлгэдэ таарамжатай һайнаар нүлөөлхэ байһандань һайданабди.

Дайнай аюулые һулаaруулхын тула хэзээ хэзээнэйхидэ орходоо үлүү ехэ хүсэлэл оролдолгонуудые гаргаха шухала. Мүнөө уласхоорондын байдал имагтал орёо түгшүүрилтэй бэшэ, харин айхабтар аюултай байна. Аша туһаяа буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгатай холбодог, тогтоогдоһон сэрэгэй-стратегическэ хүсэнүүдэй тэнсүүрие нюуса нөөсэгүйгөөр буруу һургэхые һэдэдэг хүсэнүүдэй дэлхэй дээрэ бии байһаниинь халагламаар. Манай орон болон тэрэнэй союзнигууд тээшэ шэглүүлэгдэһэн, түрүүлэн добтолхо ядерна буу зэбсэгүүдэй Баруун Европын зарим оронуудта тараан тодхогдожо байһан ушар эб найрамдалай хэрэгтэ тон аюултай политикын бэелүүлэгдэжэ байһанай гэршэ жэшээ болоно.

Уласхоорондын олохон асуудалнуудаар Советскэ Союзай болон Испаниин хараа бодол ондо ондоо юм. Зүгөөр, Советскэ Союздал адли, Испани бата бэхи эб найрамдал хангахые хүсэнэ гэжэ бодомжолнобди. Танай хэлэһэн үгэнүүд, Испаниин правительствын мэдүүлгэнүүд, ниитын бүлэгөөрхидэй хэлэһэн үгэнүүд энээниие элирхэйлэн гэршэлнэ.

Байгуулагдаһаар түрүүшын үдэрһөө манай гүрэн эб найрамдалай политика баримталан бэелүүлдэг байгаа, саашадаашье тэрээндээ үнэн сэхэ байха юм. XXI зуун жэлэй богоһо дээрэ хүн түрэлтэнэй урда табигдаһан улам орёо ехэ асуудалнуудые имагтал бата бэхи эб найрамдалай оршон байдалда шиидхэжэ болохо байһандань этигэн найданабди. Имагтал газар дээрэ, замбуулин соо амгалан тайбанаар харилсахадаа гэхэ гү, али дэлхэйн океан далайнуудые ашаглахадаа, хүнэй зохёохы барагдашагүй ехэ арга боломжонуудые гүйсэд дүүрэнээр элирүүлхэ арга олгохо байна.

Шахардуу шанга байдалые һулаaруулжа, харилсаа холбоо тогтоохыень Советскэ Союз бүхы оронуудые уряална. Адли тэгшэ эрхын, аюулгүй байдалай гол ёһые наринаар сахижа, буу зэбсэгүүдые, нэн түрүүн ядерна зэбсэг хэрэгсэлнүүдые адли тэгшээр хороохын түлөө, гүрэнүүдэй хоорондо этигэл найдал тогтоохын түлөө тэмсэнэбди.

Энэ талааршье манай орон уласхоорондын түгшүүрил һулаaруулхые, дайнай аюул зайсуулан сарахые хүсэдэг бүхы хүнүүдтэй харилсаа холбоо тогтоохоор бэлэн лэ. Эдэ хүсэлэл оролдолгонуудта мүнөөнэй Испаниин эдэбхитэйгээр хабаадахыень хараха хүсэлэнтэйбди.

Бидэнэй гүнзэгы сэдьхэлһээ этигэһэнэй ёһоор, ядерна буу зэбсэгтэй гүрэнүүдэй нэгэ нэгэнтэеэ харилсаа холбоо тогтоохо уласхоорондын ёһо гуримуудые сахяа һаань, ядерна буу зэбсэг түрүүлэн хэрэглэхэгүй, байгуулагдажа байһан ядерна буу зэбсэггүй зононуудые хүндэлхэ гээшэ дэлхэй дээрэ эб найрамдал бэхижүүлгын шухалын шухала эрхэ нүхэсэл болоно.

Бидэнэй ойлгодогой ёһоор, Испани ядерна буу зэбсэгүүдые газар дайда дээрээ тараан тодхуулхагүй юм. Энээнтэй дашарамдуулан, иимэ буу зэбсэг бүтээн гаргахые, худалдажа абахые арсадаг газар дайда дээрээ иимэ зэбсэг хэрэгсэлнүүдгүй гүрэнүүдтэ эсэргүүгээр ядерна буу зэбсэг хэрэглэхэгүй байһан тухайдаа Советскэ Союз хуулитаар, омог дорюунаар мэдүүлээ һэн гээд һануулхые хүсэнэб.

Испаниин ниислэл хотын, юрэдөөл, бүхы ороной түүхэдэ һаяхан толотомо хуудаһан бэшэгдээ. Олон жэлэй турша соо түрүүшынхеэ Мадрид уласхоорондын ехэ хуралдаанай—ниитэ Европын зүблөөндэ хабаадаһан 35 гүрэнэй түлөөлэгшэдэй уулзалгын газар болоһон байна. Уласхоорондын байдалай хэды орёо түгшүүрилтэй байгаашье һаань, тэрэ амжалтатайгаар дүүрэбэ. Энэ үрэ түгэс дүнгүүдтэ Испани ехэ хубитаяа оруулһан байна.

Уласхоорондын эрхын хэм хэмжээнүүдые, ООН-ой Уставай үндэһэ баримтатай гол ёһонуудые наринаар сахихын түлөө, өөһэдөө хуби заяагаа тодорхойлхо арга боломжо арад бүхэндэ олгохын түлөө манай хоёр ороной тэмсэдэг байһаниинь мэдээжэ. Уласхоорондын оршом соо бүтэмжэтэй һайн үүргэ дүүргэхые, дэлхэйн элдэб районуудтахи шахардуу шанга байдалые зайсуулан саралгада туһалхые хүсэжэ байһанаа Испани мэдүүлнэ. Энээниень имагтал һайшаамаар лэ. Түбэй Америкэ, Дунын Зүүн зүг гэхэ мэтын районуудтахи байдалые эбэй ёһоор гуримшуулха, бэеэ дааһан байдалтай гүрэнүүдэй дотоодын хэрэгүүдтэ гадаадаһаа хамааралсалгые болюулха зорилгонуудай ямар орёо, хойшолуулашагүй шухала байһаниинь мэдээжэ.

Тобшолбол, элдэб асуудалнуудаар Испанитай һайн һайхан, али алиндань ашатай туһатай харилсаае, мүн эб найрамдалай ба арадуудай аюулгүй байдалай аша туһада уласхоорондын оршом соо тэрээнтэй тогтооһон холбоо барисаае саашадань хүгжөөхөөр бэлэнбди.

Советскэ Союз соогуур аянлаха үедөө манай зохёон байгуулхы түсэбүүдэй ямар асари ехэ байһые, тэдэнние бэелүүлхэ талаар арад зоной зохёохы ажалай эршэ дэлисые мэдэржэ шадаха байһандатнай найданабди. Гэбэшье шухала юумэниинь гэхэдэ, совет хүнүүдэй амгалан тайбанаар ажаһуухые, бусад арадуудтай, тэрэ тоодо испан арадтай хани барисаа тогтоохые үнэн зүрхэнһөө эрмэлзэжэ байһыень мэдэрхэ байһандатнай этигэн найданаб.

Испан арадай элитэ ехэ хүбүүн, уран зурааша Пабло Пикассогой зохёон байгуулһан «эб найрамдалта гулабхаа» манай үе сагта бүхы түбинүүдэй һайн һайхан һанаатай хүнүүдэй амгалан тайбан байдалай түлөө тэмсэлэй һүлдэ болонхой. Энэ һүлдэ дотор найруулагдаһан һайн һайхан һанал бодол илан мандаг лэ. Дэлхэй дээрэхи бүхы хүнүүд амгалан тайбан ерээдүйдэ этигэл найдалтайгаар ажаһууха аргатай болог лэ.

Таанадай албанай хэрэгээр Советскэ Союзда ерэлгэ совет-испан харилсаае саашадань үргэдхэхэ, манай оронуудай арадуудай хоорондохи хани барисаае, үгэеэ ойлголсолгые хүгжөөхэ арга олгохо юм гээд этигэн найдажа байһанаа мэдүүлхыемнай зүбшөөгыт.

Үндэр дээдэ түрэлтэ король Хуан Карлос болон королева София гэгшэдэй элүүр энхэ ябахын түлөө!

Испаниһаа ерэһэн бүхы айлшадай элүүр энхын түлөө!

Испаниин арадай ажана тэниглэн байдалай түлөө!

Европодо, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдал хангахын түлөө!

• • •

I Хуан Карлос харюугай үгэ хэлэбэ.

I Хуан КАРЛОСАЙ хэлэһэн үгэ

Господин Президент!

Энэ агуу ехэ орондо совет арадай ба правительствын маниие хани халуунаар, ехэ хүндэмүүшэ угтаһанайнь түлөө королевын ба өөрынгөө зүгһөө баяр баясхалан хүргэхэ, сэдьхэлээ ханажа байһанаа мэдүүлхэ хүсэлэнтэйб.

Ядерна болон бусад түхэлэй буу зэбсэгүүдые хорооха ба хинаха тухай хэлсээнүүдэй болюулагдаһанай һүүлээр бүхы дэлхэй дээрэхи уласхоорондын байдалай түгшүүрилтэй шанга болоод, ерээдүйе үгы болгохо дайнай аюулай тохёолдоод байхада бидэ ерэбэ гээшэбди. Дайнай аюулай болон экономическа кризисэй бүхы оронуудта нүлөөлжэ байхада, найдамгүй эрхэ байдалда залуушуул ерээдүйн түлөө тэмсэл ябуулна.

Соёлой ба оюун ухаанай ажабайдалай талаар нэн түрүүн харилсаа холбоонуудай бага бэшээр бэелүүлэгдэдэгшье һаань, Испаниин гүрэнэй толгойлогшын энэ орондо түрүүшынхиеэ ерэһэн ушар энэ ерэлгыемнай онсо шэнжэнь болоно ёһотой.

XVII зуун жэлэй эсэстэ манай оронуудай хоорондохи харилсаануудай эхи табигдаһан байгаа. Теэд нэгэ нэгэеэ хүсэд мэдэхэгүй байлга, түүхын шэнжэтэй таарамжагүй эрхэ байдал үгэеэ ойлголсолгые хүгжөөлгэдэ бэрхэшээл тохёолдуулдаг байһан.

1977 ондо дипломатическа харилсаануудай гүйсэд дүүрэнээр һэргээгдэжэ эхилхэдэ иимэ шэнжэтэй эрхэ байдал үгы болоо гээд бидэ батаар хэлэжэ шадахабди. Үгэеэ ойлголсолгые хүгжөөлгэдэ, манай оронуудай хоорондохи элдэб янзын харилсаануудые баяжуулгада туһа нэмэри болохо зүб замаар дабшанабди.

Харилсаануудые тогтооһон сагһаа хойшо манай арадуудай ба гүрэнэй ажал ябуулагшадай хоорондохи харилсаа холбоон дам саашадаа хүгжөөгдөө. Харин худалдаа наймаанай харилсаануудай хэмжээн удаанааршье һаа, баһал дээшэлээ. Эдэ харилсаануудай удхые бүри олон янзын, эршэмтэй болгохын тула хоёр талаһаа хүсэлэл оролдолгонуудаа дабхар шангадхаха ёһотойбди.

Шахардуу байдалые һулаaруулха хэрэгтэ минии орон хубитаяа оруулһан байгаа, саашадаашье иимэ хараа бодол баримталха юм. Европодо аюулгүй байдалай ба харилсаа холбооной талаар уласхоорондын конференци дээрэ энэ хараа бодолнай хүсэд дүүрэнээр гэршэлэн харуулагдаа һэн. Юуб гэбэл, Испаниин гадаадын политикын хэлбэришэгүй зорилгонуудай нэгэниинь хадаа бүхы арадуудай хоорондо ашаг үрэ түгэс хөөрэлдөөе дэмжэлгэдэ үндэһэлдэг байна.

Испани хадаа Латинин Америкын оронуудтай үнинэй үнэн зүрхэнэй гүнзэгы харилсаа холбоо бэелүүлдэг орон болоно. 20 гаран гүрэн манай хэлэн дээрэ хөөрэлдэдэг. Тус түбиин зарим районуудта амгалан тайбан байдал, үгэеэ ойлголсолгые хангахын тула бүлэг оронуудтай хамта Испаниин гаргадаг хүсэлэл оролдолгонууд мэдээжэ.

Бүхы оронуудай һайн һайхан дура зориг гаргабалнь, сэрэгэй урбалтаар, алалга хюдалгаар, гадаадын интервенцеэр шиидхэгдэхэ аргагүй аюултай байдалые дабалгада эдэ хүсэлэл оролдолгонуудынь туһалха гэжэ бидэ этигэнэбди.

Тэдэнэй бодото ашаг туһада харша, эб найрамдалай, хүгжэлтэ дэбжэлтын ба арадуудай аюулгүй байдалай хэрэгтэ тон бага гү, али огтошье туһа нэмэригүй хёморoo зүришэлдөөнүүдһээ энэ район ба дэлхэйн бусад районууд хохидохо ёһогүй.

Нүгөө талаһаа найман зуун жэлэй туршада манай газар дайда дээрэ араб ба испан арадуудай худхаран ниилэлгэ, хүгжэлтэ түгэс соёл болбосоролой бии бололго хадаа Дутын Зүүн зүгтэ палестин арадай үеын зүб хүсэл эрмэлзэлтэй һаналаа нэгэдэдэг, энэ районой бүхы гүрэнүүдэй амгалан ёһоор ажаһууха эрхые, мэдэрэлгые дэмждэг байһыемнай тайлбарилна.

Бидэ бүгэдэндэ хараатай имагтал Европо түбидэ уласхоорондын байдалай муудажа байхада, Танай уряалые ехэ дуратайгаар хүлеэн абаһан байнаб. Юуб гэбэл, мүнөө үедэ ямаршье гүрэн уласхоорондын байдалые һайжаруулха талаар хүсэлэл оролдолгонуудаа гамнаха зэргэгүй.

Мүнөө үедэ экономическа хүшэр хүндэ кризисые дабахые, дайн сэрэгэй аюулай хэтэдээ мартагдаха шэнэ үе саг тээшэ тодорхой алхам хэхые бүхы дэлхэйн арадууд өөһэдынгөө хүтэлбэрилэгшэдэй урда эрилтэ табина.

Гадаадын ээрхэг түримхэй ябуулгые сухарюулан сохихын тула ехэ юумэеэ алдаһан Советскэ Союзай арад, демократи үнэтэй сэнтэйгээр туйлаһан испан арад эрхэ сүлөөгэй ба нэгэн һаналай, хүнэй эрхэнүүдые, политическэ болон социальна демократиие хүндэлэлгын туг доро ажаһууха хүсэлтэй.

• • •

К. У. Черненкын, I Хуан Карлосай хэлэһэн үгэнүүд альга ташалгаар нэгэнтэ бэшэ угтагдаһан байна.

Сайлалга хани барисаанай оршон байдалда үнгэрбэ.

(ТАСС).

АЖАЛАЙ ЭМХИЦХЭЛ БА ЭКОНОМИКО

АШАГ ҮРЫЕНЬ ДЭЭШЭЛҮҮЛХЭ

Һаяхан болоожо үнгэрһэн республиканска экономическа зүблөөн дээрэ хүдөө ажахын ба агропромышленна комплексын бусад һалбаринуудай ашаг үрые дээшэлүүлхэ талаар партийна, советскэ болон хүдөө ажахын органуудай гол зорилгонууд али бүхы талаһаа зүбшэн хэлсэгдэһэн байна.

Хүдөө ажахые промышленна үндэһэ һуурида оруулха, продукци ехээр үйлэдбэрилхын тула агропромышленна нэгэдэлнүүдэй ажал ябуулгые, экономическа худэлмэрине һайжаруулха, ажахын тоосоое, хамтын подрядай гуримые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ зорилго ажалша коллектив бүхэнэй урда табигдана. Тингэжэ экономическа бүхы онол арганууды, урмашуулха гуримшуулгые шадамараар хэрэглэжэ һураха гэшэ онсо удха шанартай.

Энэ талаар районуудай агропромышленна нэгэдэлнүүд иланган ехэ юумэ хэхэ уялгатай, онсо үүргэтэйшье байна. Жэшээнь, нэгэдэлнүүд ажахынуудта бии байһан газар, техникые, мүн ажалай нөөсэнүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ, капитальна һомололгын мүнгэ зөөрие зүбөөр ашаглаха, колхоз, совхозуудта экономическа худэлмэрие һайжаруулха тушаа РАПО-нууд гол анхаралаа хандуулха зэргэтэй. Хоёрдохёор, колхоз, совхозууд болон хүдөө ажахые хангадаг предприяти, организацинуудай хоорондохи харилсаае гуримшуулха тушаа тэдэнэрэй тон ехэ үүргэ дүүргэхэ ёһотойнь мэдээжэ.

Мүнөө бүхы орон дотор, тэрэ тоодо манай республикадашье, хүдөө ажахые хүтэлбэрилхэ шэнэ эмхи — районуудай агропромышленна нэгэдэлнүүдэй эмхидхэгдэһээр жэл үлүүтэй саг үнгэрбэ.

Энэ үе соо Мухар-Шэбэрэй, Хяагтын, Хориин районуудай агропромышленна нэгэдэлнүүд өөһэдынгөө урдахи зорилгонуудые муу бэшээр бэелүүлжэ эхилээ гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Үнгэрһэн жэлдэ эдэ районуудай ажахынууд продукци горитой үйлэдбэрилнэ, ашаг олзо ехээр оруулна, экономическа худэлмэришье зарим тэды һайжаруулагдаа.

Гэхэтэй хамта олонхи РАПО-нууд худэлмэриеэ үшөөл шэнэ эрхэ байдалда тааруулан хубилгаагүй байха юм. Колхоз, совхозуудта ажахын тоосоо, хамтын подрядай гурим нэбтэрүүлхэ тушаа шанга эрилтэ табигданагүй, продукци ехээр, һайн шанартайгаар абаха хэрэгтэ хүдөө ажахытай харилсаа холбоотой предприятинуудай, эмхи зургаануудай оролдолго үшөө хүсэд элсүүлэгдээгүй байһаар.

Мүн зарим РАПО-гойхид эдэбхигүйгөөр ажаллана, дээрэһээ заабари хүлеэгээд һууна. Жэшээнь, Баргажанай, Хурамхаанай, Хэжэнгын, Яруунын, Прибайкалиин районуудай агропромышленна нэгэдэлнүүдтэ мүнөө болотор хамтадхагдаһан фонднууд байгуулагдаагүй. Тиимэһээ тэндэхи бүхы һалбаринуудта хүтэлбэрилгын экономическа онол арганууды нэбтэрүүлхэ, колхоз, совхозуудые ашаг олзотой болгохо, үйлэдбэридэ ажахын тоосоо, хамтын подряд үргэнөөр хэрэглэхэ талаар үшөөл ехэ худэлмэри хэгдэнэгүй.

Үнгэрһэн жэлдэ таряан ажал дээрэ хамтын подряд нэбтэрүүлхэ талаар республикын ажахынуудта горитой ажал ябуулагдаа. Энэ гуримда хамта дээрээ 624 бригада болон звено оруулагдажа, тэдээндэ бүхы газар таряалангай — 46 процентнь, тэрэ тоодо ороохото ургамалнуудай талмайн — 72, тэжээлэй ургамалнуудай—46, хартаабхын болон овощой—53, уһалагдадаг газарай—47 процентнь дааглагдаа һэн. Хамтын подрядта ороһон бригаданууд мүнөөдэрэ адлил техника болон бэшэ нөөсэнүүдтэй байгаад, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, ашаг үрэ ехэтэйгээр худэлхэ байха юм.

Мухар-Шэбэрэй районой «Родина» колхозой таряан ажалай бригада (бригадирынь А. Бикмулин), Бэшүүрэй районой Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой картаабхашаадай (даагшань Н. Бурцев), Калининэй нэрэмжэтэ колхозой кукурузашадай (даагшань И. Тюкин), Улаан-Үдын районой Оронгын совхозой луговоодудай, «Искра» колхозой овощ ургуулагшадай звенонууд үндэр баян ургаса суглуулжа, ашаг үрэтэйгөөр худэлнэ.

Подрядна гурим тухай Зэдын районой XX партсъездын нэрэмжэтэ колхозой тракторно-таряан ажалай бригадир А. Григорьев иигэжэ хэлэһэн байна: «—Урдань механизаторнууд олон гектар лэ эльдүүрилхэ оролдодог, зарим худэлмэридэ ехэ дүрэгүйгөөр хандадаг байгаа. Баян ургаса абахын тула агротехникын заабаряар хэгдэдэг бүхы худэлмэри шухала ха юм даа. Мүнөө абтаһан ургасын зэргээр түлбэри абадаг болоходоо бүхы худэлмэриеэ өөрынгөө һайн һэшхэлээр, үнэн лэ зүрхэнһөө оролдожо бүтээбэлнай бултанда ашаг үрэтэй байха гэжэ механизаторнууд гүйсэд ойлгоо».

Хамтын подряд нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ партийна, совет болон хүдөө ажахын хүтэлбэрилхы органууд анхаралаа ходо хандуулха зэргэтэй. Республикын Министрнүүдэй Совет үнгэрэгшэ жэлэй декабрь һарада бригадна гуримаар хүдэлһэн коллективүүдэй ажалай дүнгүүдые хаража үзөөд, 1984 ондо хэгдэхэ худэлмэри тухай тогтоол баталан абаа һэн. Энэ жэлдэ хамтын подрядай ёһоор худэлдэг бригада, звенонууд лэ хүдөө ажахын гол ургамалнуудые ургуулха, мүн залуу мал түлжүүлдэг гүүртэнүүдэй, һү һаалиин фермэнүүдэй 20 процентнь энэ гуримда хүдэлхэ болоно.

Байгша оной март һарада республикын Министрнүүдэй Соведэй заседани дээрэ хүдөө ажахыда хамтын подрядай гуримые саашадань нэбтэрүүлхэ талаар эмхидхэлэй ямар худэлмэрие эрхилжэ байһан тухайдаа Бэшүүрэй районой хүтэлбэрилэгшэд тосоо һэн. Гахайн фермэнүүдэй коллективүүдые энэ гуримда оруулха хэрэгые удаа-руулжа байһан колхоз, совхозуудай хүтэлбэрилэгшэд шанга шүүмжэлэлдэ ороо. Хамтын подрядай гуримаар худэлһэн «Рассвет» колхозой таряан ажалай бригадынхид үндэр ургаса суглуулжа абаабашье, ажалай түлбэриин талаар тогтооһон фондһоо үлүү гаргашатай, үйлэдбэрилһэн продукциинь өөрын үнэ сэн бүхы ажахынхиһаа 6 процентээр дээшээ болоһон байха юм. Тиимэһээ бригада бүхэндэ бүхы гаргашануудые, абаһан продукциин хэмжээе һайнаар тодоруулһан тоо бүридхэл хэхэ хэрэгтэй болоно. Энэ жэлдэ чековэ гуримаар тоосохо арга хаа хааңагүй нэбтэрүүлэгдэхэ зэргэтэй. Бригадирнууд, звеное даагшад, лимитно-чековэ дэбтэрнүүдые абахадаа, тэдээндэ үгтэһэн мүнгэ зөөриин ёһотойл эзэд болоно ха юм. Энээниие Бэшүүрэй районой «Победа» колхозой, Дзержинскиин нэрэмжэтэ совхозой, Мухар-Шэбэрэй районой Ленинэй нэрэмжэтэ колхозой бригада, звенонуудай худэлмэриин жэшээ тобойсо гэршэлнэ бшуу.

Мүнөө үедэ, хамтын подрядай гуримда орожо байһан сагта социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлхэ гэшэ шухала удха шанартай. Хэн һайнаар худэлөөб, тэрэниие яажа урмашуулхаб гэһэн асуудалнуудые өөрын коллектив лэ шиидхэхэ эрхэтэй.

Республикын Хүдөө ажахын, Мелиорациин ба уһанай ажахын министерствэнүүд, Госкомсельхозтехникэ, «Сельхозхимия» нэгэдэлнүүд сабшалан, таряалан дээрэ хүдэлжэ байһан бригаданууд, звенонуудые хамтын подрядта оруулха хэрэгые унжагайруулна. Эндэ хүдэлжэ байһан хүнүүдэй салин хүлһэн колхоз, совхозуудта абтаһан ургасын хэмжээнһээ сэхэ дулдыдахаар тогтоогдохо зэргэтэй.

Хамтын подрядай гуримые мал ажал дээрэ, заһабарилгын мастерскойнуудта, барилгада, транспортын, модо бэлэдхэлгын, болон эдеэ хоол болбосоруулгын һалбаринуудта нэбтэрүүлхэ талаар үшөөл ехэ худэлмэри ябуулагдаха ушартай.

Хүдөө ажахын министерствын мэдээнүүдэй ёһоор 1984 ондо хамтын подрядай гуримаар таряан ажал дээрэ хүдэлжэ байһан бригаданууд болон звенонуудай тоо 812-то хүрэхэ байна. Тэдэнэр бүхы таряалангай 68 процентые элдүүрилхэ юм. Гэбэшье, тэжээлэй ургамалнуудай ойроодоо 56 процентнь хамтын подрядай гуримда оруулагдажа, хартаабхын ба овощой аяар 20 процентнь шэнэ гуримда оруулагдаагүй үлэхэ болоно. Яахадаа иимэ ушар тохёолдооб? Ажахын хүтэлбэрилэгшэд энэ хэрэгтэ онсо анхарал хандуулжа, нэн түрүүн уһалагдадаг сабшалан, таряалан дээрэ бригадна подрядай гуримые нэбтэрүүлжэ, ашаг үрэ ехэтэйгээр ажаллаха ёһотой.

Энэ жэлдэ эбэртэ бодо малай 34, гахай ба адуун һүрэгэй 35 процентыень хамтын подрядай гуримаар хүдэлдэг бригадын гэшүүд харууһалха юм. Бүхы һаалишад, мал адуулагшад, гахайшадай энэ гуримаар ажалладаг болохынь тула бэлэдхэлэй горитой худэлмэри ябуулагдаха ушартай. Эндэ ажахын экономистнуудай үүргэ тон ехэ. Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ шэнэ арга нэбтэрүүлхэ талаар оролдосотойгоор хүдэлжэ байһан экономистнуудай тоодо Хандалын совхозой Е. И. Смородников, Оёорой совхозой Д. Д. Дашиева, Чисаанын совхозой А. Ш. Гармажапова, Бэшүүрэй районой «Победа» колхозой Л. А. Смолина гэгшэд оролсоно. Эдэнэр даалгагдаһан ажалдаа зохёохы ёһоор хандадаг, үйлэдбэриин нөөсэнүүдые ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхын түлөө өөһэдынгөө хубитые оруулалсадаг юм.

Гэхэтэй хамта даалгагдаһан ажалдаа хайша хэрэгээр хандаха, эзэн буса ябадалнуудтай эбсэхэ ушарнууд дайралдана. Үнгэрэгшэ жэлдэ хүдөө ажахын продукциин багаар абтаһан дээрэһээ республикымнай 32 колхоз, совхозууд 9 миллион түхэригэй гарзада ороо. Жэшээнь, Загарайн районой Карл Марксын нэрэмжэтэ колхоз 142 мянган түхэригөөр гарзатаа. Үйлэдбэрилэгдэһэн продукцииньшье өөрынь үнэ сэн тон ехэ байба. Центнер һүнэй өөрынь үнэ сэн 79 түхэриг 69 мүнгэтэ, нооһон —1214 түхэригтэ, мяхан — 580 түхэриг 59 мүнгэтэ болоо. 1984 оной январиин 1-нэй байдалаар колхоз гүрэндэ 7,7 миллион түхэриг үритэй. Иимэ байдалай шалтагааниинь гэхэдэ, мал ажалай продукци тон багаар абтана. Нёдондо үнеэн бүриһөө дунда зэргээр миил 1118 килограмм һү һаагдаһан, харин тиихэдэ 1976—1979 онуудта 1848 килограмм һаадаг байһан. Һүүлэй дүрбэн жэлэй туршада колхоздо һү үйлэдбэрилгэ 10745 центнерээр доошолоо. Зуун үнеэн бүриһөө энэ ажахыда 1982 ондо — 37, 1983 ондо—63 тугал, зуун эхэ хонин бүриһөө 35, 43 хурьгэн абтаһан байна. Энэ ушарһаа арбан нэгэдэхи табан жэлэй түрүүшын гурбан жэлэй түсэбтэ 1157 центнер мяхан, 4099 центнер һүн дутуу худалдагдаа. Тус ажахыда экономическа худэлмэриие һайжаруулха хэрэгтэ анхарал хандуулагданагүй. Ажахын тоосоон, чековэ гурим нэбтэрүүлэгдэнэгүй. Нёдондо механизатор, шофер бүхэнэй хэды шэнээн түлишэ, түрхилгын хэрэгсэлнүүдые гаргашалһаниинь тоологдоо, бүридхэгдөөгүй юм. Тингэжэ 71 тонно дизельнэ түлишэ үлүү гаргашалагдаһан байна. Олон малай байра, бэшэшье барилганууд, техникэ муугаар ашаглагдана. Тиимэһээ тэдэниие ашаглалгын гаргаша жэлһээ жэлдэ ехэ болоно. 1970 ондо баригдахадаа, 534,7 мянган түхэригөөр сэгнэгдэһэн гахайн фермэ, 1976 ондо ашаглалгада үгтэһэн 564 мянган түхэриг сэнтэй һү һаалиин комплекс мүнөө хүдэлгэгдэнгүй орхигдошоо.

Колхозой правлени, парторганизаци, профсоюзай комитет хүн зонойнгоо дунда хүмүүжүүлгын худэлмэри һулаар ябуулна. Тиимэһээ гүрэнэй болон ажалай журам һула, худэлмэришэд, иланган малшад эндэ тогтожо ажалланагүй. Хэрбээ 1982—1983 онуудта колхоздо 94 хүн абтаһан һаа, 84 хүн гаража ошоһон байна. Бүхыдөө 26 хонишодой 24-нь түрүүшын гү, али хоёрдохи жэлээ худэлжэ байһан зон.

Иимэрхүү байдал мүн лэ Улаан-Үдын районой «Авангард» колхоздошье үзэгдэнэ.

Эдэ дутагдалнуудые усадхахын тула агропромышленна нэгэдэлнүүдэй ажалые, нэн түрүүн экономическа худэлмэрине һайжаруулха, ажахын тоосоое, хамтын подрядай гуримые үргэнөөр нэбтэрүүлхэ шухала. Энээнһээ уламжалан ажахын экономистнуудай үүргэ дээшэлнэ, харюусалгань улам ехэ болоно. Инженернэ, агрономическа, зоотехническэ, экономическа албануудай, энээнтэй хамта бүхы эдэбхитэдэй — экономическа соведүүдэй, шэнжэлгын бюронуудай, комиссинуудай үүргэ мүн лэ дээшэлүүлэгдэхэ ёһотой. Экономистнуудай хүтэлбэри доро тэдэнэр ажалай гаргашануудые али болохоор хороохын түлөө тэмсэхэ зэргэтэй. Ажахын тоосоое үйлэдбэриин бүхы участогуудта нэбтэрүүлхэ гэшэ экономистнуудай сэхэ харюусаха хэрэг.

Экономистнуудай үшөө нэгэ зорилго юуб гэхэдэ, алмалта арьбалалтын гуримые наринаар сахиха, хамтын зөөридэ, даалгагдаһан ажалдаа эзэн бусаар хандаха ябадалтай эрид шууд тэмсэхэ, ажалые научна үндэһэ баримтатайгаар эрхилхэ. Газар таряаланда, фермэнүүдтэ хүдэлжэ байһан хүн бүхэниие экономическа мэдэрэлтэйгээр, һубэлгэн бодолтойгоор хүмүүжүүлхэ шухала.

Мүнөө үедэ республикын хүдөө ажахын, бүхы агропромышленна комплексын худэлмэрилэгшэд ажалай бүтээсэ дээшэлүүлхэ, продукциин өөрынь үнэ сэн хямдаруулха талаар социалис мүрысөө үргэн дэлисэтэйгээр эмхидхээд байна. Тус хүдэлөөндэ экономист бүхэн өөрынгөө үүргые дээшэлүүлжэ, энэ хэрэгые зүбөөр хүтэлбэрихэ уялгатай. Тингэжэ оронойнгоо Эдеэ хоолой программые бэелүүлгэдэ тэдэнэр хубитаяа оруулха зэргэтэй.

А. БЕРЕЩИНОВ,
Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Соведэй түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо, республикын агропромышленна нэгэдэлэй соведэй түрүүлэгшэ.

Е. Б. РАДНАЕВА.

ГУРБА МЯНГАТАНАЙ

ХАНДАЛГЫЕ ДЭМЖЭНЭБДИ

ҮРЭ ДҮНГӨӨ АРЬБАДХАХААР

Хорёод жэлэй хугасаа соо һаалишанаар худэлжэ ябахадаа, олон юумэшье үзөө, хараа даа. Бэрхэтэй хүшэр хүндэ сагуудшье дайралдаа һэн. Эдэниие дабажа гарахын тула нүхэдни, минии үетэн хүсэ шадалаа гамнангүй ажаллаһан байха. Урдахи таба-зургаан жэлнүүдтэ ган гасуур боложо, нилээд түбэгтэй байдал үнаруулаа һэн. Хэды тиимэ сагуудай байгаашье һаань, бидэ урдахи бэрхэшээлнүүдээ дабажа гараабди.

Мүнөө үедэ намда 22 гунжан даалгагданхай. Тэдэнэймни 19-ниинь һаагдана. Фермымнай ажал бүхыдөө тооной бар хүсөөр хэгдэдэг. Гансал зунаинь үнеэдээ оньһон аргаар һаадагбди. Эндэмнай байра сэбэрлэхэ транспортёр хүдэлгэгдэдэг юм. Тэжээл буйлуудха цех бии аад, тэрэмнайшье мүртэй һайнаар ашаглагдаагүй. Энэмнай минии мэдэһээр аяар хорёод жэлэй туршада хүдэлгэгдэнэ ха юм. Теэд тэрэнээ заһабарилха гэхэдэ, мүнгэн байхагүй. Һаалишад түс түстаа боошхонууд соо бурдууг шанажа, һаамхай үнеэдтэ эдюулнэ.

Урдахи жэлнүүдэй үбэлжэлгын үедэ хулһа, ожорһо сабшажа, тэрэнээ буйлуулаад, малдаа үгэгшэ һэмди. Харин һүүлэй хоёр жэлдэ байдалнай яһала хубилаа, һайжараа гэхэдэ алдуу болохогүй. Иланган нёдондо совхознай үбһэ, силос, һолоомо хэзээ хэзээнэйхиһээ ехээр бэлэдхэжэ абаа. Тингэбэшье энээгээр һанаагаа амарангүй, ажахымнай хулһа, ожорһо, нарһанай шэлбүүһэ нэмэжэ бэлэдхээ, мүнөөшье бэлэдхэжэ байһаар. Һаамхай үнеэдтэ рационой ёһоор үдэрэй 5 килограмм хэршэгдээд буйлуулагдаһан хулһантай холигдоһон һолоомон, 15 килограмм силос, 2 килограмм талханай зүйл, һаагдаһан һүнэй литр бүхэндэ 300 грамм холимог үгтэнэ. Нигэжэ би сүүдхэдэ 110 килограмм һү һаажа, гүрэндэ тушаанаб. Энэмни үнеэн бүридэ тоолоходо 5—6 килограмм болонол даа. Нилээд багашаг гэшэ аа даа. Мүнөө энэ һарада олон гунжад тугаллахаар хараалагдана. Хэды тиимэ байбашье һаань, һү һаамаа дээшэлүүлхэл гэжэ оролдожо ябаналби.

Би һү һааха жэлэйнгээ түсэбые зургаан һара соо бэелүүлхээр хараалнаб. Үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 750 килограмм һү һааха түсэбтэй һаа, тэрэнээ 2100 килограммда хүргэхэ зорилготойб. Нёдондоной дүнгөөр үнеэн бүриһөө тугал абажа, 2025 килограмм һү һаагаа һэм.

Ямаршье хүн даалһан ажалдаа үнэн зүрхэнһөө дурлажа хүдэлбэл, хододоо амжалтатай ябадаг гэшэ. «Ганса сусал гал болохогүй» гэдэгтэл, гансахан өөрынгөө урдахиие хараад ябаа һаа, баһал холо ошохогүйш. Ушар иимэһээ хоорондоо эбтэй эетэй, үгэеэ ойлголсожо, бултадаа нэгэн хүсэл эрмэлзэлтэйгээр худэлдэг коллективтэ ажалай журам хэзээдэшье һайн байдаг, хүнүүд бэе бэедээ туһалалсадаг, бүгэдөөрөө амжалта туйлаха гэжэ оролдодог байна. Манай фермын һаалишад эгээл иимэ хүсэлтэйгөөр ажалладаг юм. Бидэнэй хоорондоо мүрысэн, бэе бэеһээ жэшээ абалсажа, ана-мана урилдажа хүдэлхэдэ, коллективэймнай туйлаһан үрэ дүн холо дээгүүр байдаг. Үнгэрэгшэ жэлые абаад үзэе. Фермээрээ үнеэн бүриһөө 1775 килограмм һү һаажа, түсэбөө холо үлүүлээ һэмди.

Намтай хамта худэлдэг һаалишад Санжидма Тарасова, Хандажап Цыденова, Цырма Маланова гэгшэд үнгэрэгшэ жэлэй туршада үнеэн бүриһөө хоёр мянган килограмм һү һааһан юм. Иимэ үрэ дүн манай нютагай эрхэ байдалда эрхим гэжэ тоологдодог гэшэ аа даа. Теэд республика дотор үнеэн бүриһөө дунда зэргээр 3000—4000 килограмм һү һаадаг олохон һаалишад бии. Эдэнэрэй заримантай суглаанууд, зүблөөнүүд дээрэ уулзажа хөөрэлдэхэдөө, дүршэл шадабаряарнь һонирхогшоб, тингээд тэрэнээ фермэдээ хэрэглэхэ гэжэ оролдогшоб. Мэнэ һаяхан республикын суута һаалишадай Хандалгатай ехэл анхаралтайгаар танилсааб. Тэдэнэрэй жэшээгээр хүдэлхэ, үнеэдээ зүбөөр эдеэлүүлхэ, һааха гэжэ оролдохоб. Тингэжэ би һү һааха энэ табан жэлэйнгээ түсэбые 4,5 жэл соо дүүргэхэ гэһэн тодо зорилго урдаа табинхайб. Байгша оной эхинһээ хойшо ажалайнгаа эршые нэгэшье һуладхангүй, үдэрһөө үдэртэ оролдожо хүдэлхэ гэжэ шиидээ һэм. Хэнэйшье мэдэһээр, залхуураад, ажалдаа хожомдожо ерээд гү, али гэртээ ошохоёо яараад ябабал, үнеэдээ дутуу һаажа, хүхэ дэлэнгыень муу-са эльбээ, нидхэрээ, тэжээлээ хайша хэрэгээр хубаарилаа һаа, малай ашаг шэмэ хараа байса доошолдог гүб даа.

Саашань юун тухай хэлэхэбши гэхэдэ, гунжадые һайн үнеэд болгохо гэшэ шухалын шухала хэрэг мүн. Би мүнөө гунжадые даажа абаад, түрүүлжэ байнаб гэжэ дээ-

БАЯН УРГАСЫН ҮНДЭҺЭ ҺУУ

Ороной ажахынууд хабарай тарилгын худэлмэриие эршэмтэйгээр ябуулна. Ороной хойто ба зүүн районуудта хабарай худэлмэри эхилээ.

Механизаторнууд хабарай ургамалнуудые тарилгада онсо анхаралаа хандуулна. СССР-эй ЦСУ-гай мэдээсэлэй ёһоор, 48 миллион гектар таряалан дээрэ тарилга хэгдээд байгаа. Ороохото ба ороохото-бобово ургамалнууд (кукурузые оруулангүй) 27,4 миллион гектарта таригдаа.

СССР-эй Европодохи хубиин ехэнхи газарта тогтоһон тааруу зохид улария эртын ба оройн ургамалнуудые нэгэн доро тариха арга олгоно. Тиимэһээ механизаторнууд шэниисэ ба ешмээн, саахарай свекло болон лен-долгунец, шара будаа ба гэршүүхэ, хартаабха, свощ нэгэн доро тариха болоно.

Дунда Азиин республиканууудай, Закавказиин, Украинын урда хубидахи олохон районуудта гол ургамалнууд таригдаа. Таряалангай хойноһоо харууһалха, тэрэниие уһалха ба утэгжүүлхэ, зурууд хоорондын элдүүрилгэ хэхэ худэлмэридэ ажалшадай хүсэлэл оролдолгонуудые ажахынууд болон агропромышленна нэгэдэлнүүдэй агрономическа албанууд элсүүлнэ. Харин ороной хойто районуудта үшөө горитой ехэ хэмжээнэй худэлмэри хэгдэхэ байна. Эндэ агаарай температура түргөөр дээшэлжэ, хүрьһэ хатаана. Иимэ эрхэ байдалда таряалан бэлдэхэ, тарилга хэхэ худэлмэриие түргэдхэхэ, бүхы худэлмэриие эршэмтэйгээр, һайн шанартайгаар ябуулха шухала.

Бригаданууд болон звенонууд өөһэдөө, мү... жиналтын постнууд хабарай тарилгын худэлмэриин шанарые саг үргэлжын хиналта доро байлгана. Ороной олохон областьнуудта редакцида ороһон мэдээнүүдэй ёһоор, нёдондо жэлэйхитэй сасуулхада, мүнөө жэлдэ агротехникын эрилтэнүүдые эбдэхэ ябадал үсөөн байгаа. Механизаторнуудай мэргэжэл шадабари гансал ургаа бэшэ, мүн бригаданууд болон звенонуудай хамтын подрядаар худэлдэг болоһониинь, ургасын хуби заяанай түлөө харюусалгын дээшэлһэниинь иимэ амжалтын эшэ нүхэсэл болоно гэжэ мэргэжэлтэд тоолоно.

Ороной урдахи нютагуудта ногооной түрүүшын ургаса хуряажа за-

МЭРГЭЖЭЛТЫН ЗҮБШЭЛ

ШАДАЖА ТАРИХА, ШАНАРТАЙГААР ХУРЯАХ

Малай тэжээл үйлэдбэрилгые дээшэлүүлхэ гэшэ манай республикын хүдөө ажахын үйлэдбэриин худэлмэрилэгшэдэй урда табигдаад байһан гол зорилгонуудай нэгэн болоно. Ушарынь хадаа һүүлэй жэлнүүдтэ олохон ажахынууд тэжээлэй ургамалнуудые ехээр тарижа, баян ургаса ургуулхын тула онсо анхарал хандуулдаг болонхой. Мүнөө үедэ республика доторнай тарилгын бүхы газарай 30 процентыень тэжээлэй ургамалнууд эзэлнэ. Тиимэһээ саашадаа тэжээлэй ургамалнуудай ургаса эрид дээшэлүүлхын тула эмхидхэлэй, мүн тэжээлэй ургамалнуудые тариха технологическа асуудалнуудые зүбөөр шиидхэхэ шухала.

Газараа зональна гуримаар элдүүрилхэ гурим нэбтэрүүлхэ комплексно хэмжээнүүдые бэелүүлхэдээ нэн түрүүлэн тэжээлэй ургамалнуудые тариха, технологиинь зүбөөр баримталха эрилтэ табигдана. Хэрбээ энэ технологиин нэгэшье заабари бэелүүлээгүй һаа биратай ургаса абтахагүй. Тобшолбол, таригдаха ургамал бүхэнэйнгөө биологическа илгаае, сагай уларилай байдалые, мүн бусад шэнжэнүүдыень хараадаа заабол абаха хэрэгтэй.

Хэрбээ силос болгон дарахада хэрэглэгдэдэг гол ургамал — кукуруза тухай хэлэбэл, һүүлэй жэлнүүдтэ энэ ургамалай ургаса дээшэлүүлхэ арга боломжо хүсэдөөр хэрэглэгдээгүй гэжэ тэмдэглэлтэй. Байгша ондо кукурузын болон силосэй бусад ургамалнуудай ургасые эрид дээшэлүүлхэ эрилтэ табигдана. Энэ зорилгоёо сум бэелүүлхын тула бүхы технологиинь зүбөөр баримталха болонобди. Тодорхойлбол, тарилгын газар элдүүрилжэ бэлдэхэһээ ургасыень хуряаха хүрэтэр хэгдэдэг бүхы худэлмэринь һаадгүй саг болзортоо ябуулагдаха ёһотой. Ажахы бүхэндэ тэжээлэй ургамалнуудые тариха тусхай звено гэхэ гү, али ажалаа хамтын подрядай гуримаар эмхидхэһэн звено байгуулхада тогтууритай баян ургаса заабол абтадаг байха юм. Тэрэшэлэн уһалагдадаг газарта кукуруза тарихада заабол баян ургаса хуряагдадаг байһыень түрүүшүүлэй дүй дүршэл элишэлнэ. Тарилгаяа саг болзортонь, һайн шанартайгаар уһалхада ургасань хэды дахин дээшэлдэг байха юм. Хабартаа, мүн зундаа эртүүр гандажа, ехэ хохидол ушаруулдаг газарта тарилгын урда тээ полиёо уһалхада таарамжатай. Тиихэдэ уһалхынгаа урда газараа һайнаар элдүүрилһэн байбалнь бүришье зохид юм.

Кукуруза хадаа пропашной ургамал мүн. Энэ ургамалые үргэнөөр, хоорондонь 60—70 сантиметр зайтайгаар зуруудлан тариха хэрэгтэй. Зүгөөр шииг нойтоор бага газарта юрын аргаар зуруудлан тарихада биратай ургаса абтанагүй.

Кукуруза тариха нормо тухай хэдэн үгэ хэлэлтэй. Тэжээлэй энэ ургамал манай эндэхи эрхэ байдалда хүсэд ургажа үрдинэгүй. Тиимэһээ ногоон эшэ набшадань протеин бага байдаг юм. Хэрбээ тарилгаяа үдхэрүүлһэн байбал, ажахынууд ногоон эшэ, набша ехээр суглуулжа абана. Кукурузын эшэ, набша элбэгээр хуряажа, силос ехээр даража абахын тула тарилгынь нормо тусгаар тодорхойлогдодог гэхэ гү, али нэгэ погонно метр бүхэндэ 10—12 ургамал таригдана. Борнойлходо, зурууд хоорондын элдүүрилгэ хэхэдэ гэмтэхэ байһыень хараада абажа, погонно метр бүхэндэ үрэһэнэй 16—18 ороoһоной булэгдахаар гэхэ гү, али гектар бүридэ 200—240 мянган ороoһоной хүртэхөөр тарилгын нормо тогтоохододо зохид байдаг. Тодорхойлбол, гектарай 60—65 килограмм (томо жэжээрээ дундуур зэргын ороoһотой) үрэһэ гаргашалха нормо манай эндэ таарамжатай.

Тарилгаяа саг болзортонь харууһалха гэшэ ехэ удха шанартай юм. Кукуруза хүрьһэнһөө бултайһанайнгаа удаа тон удаанаар ургадаг ургамал гэшэ. Эгээл энэ үедэ тарилгаяа бог буртаг ногоондо даруулхагүйн тула шанга тэмсэл ябуулагдаха болоно. Тиин тарилгаяа саг болзортонь борнойлжо үрдибэл, бог буртаг ногооной 70 процентнь усадхагдана. Тиимэһээ кукуруза тариһанай һүүлээр 5—6 үдэрэй үнгэрөөд байхада 2—3 дахин борнойлходо һайн юм.

Наран сэсэг силосэй ургамалнуудай тарилгада горитойхон һуури эзэлдэг. Хуурай талата зонодо наран сэсэг тарихада кукурузада орходоо ногоон эшэ набша ехээр суглуулагдадаг гэжэ олон жэлэй туршалгын дүнгүүд элирүүлэнхэй. Манай эндэхи хуурай талада, тала газартай зонодо хабартаа, мүн зунай эхеэр гандадаг эрхэ байдалда наран сэсэг май һарын эсэсэй табан хоногто гү, али июниин эхеэр тарихада таарамжатай юм. Мүнөө республикымнай олохон ажахынууд наран сэсэгээ энэ болзорһоо холо урид таридаг заншалтай. Наран сэсэг эртүүр тарихада гол ургасань июнь һарада бүрилдэжэ захална. Иланган хуурай зонодо июнь соо хура бороон ороногүй. Тиимэһээ наран сэсэгээ эртүүр тариһан ажахынууд ногоон эшэ набшын баян ургаса хуряажа абанагүй.

Наран сэсэгэй хуряалгын болзорые унжагайруулхада ургасань нилээд гээлтэ хоролтодо ороно. Силос болгогдохо наран сэсэгэй 10 процентын сэсэглээд байхада ногоон эшэ набшыень суглуулжа абахада һайн. Тиин сэсэглэжэ дүүрэхэ үедэнь хуряабал, тэжээлэй шанар эрид доошолдог юм. Тодорхойлбол, ногоон эшэ набшадань протеиниинь хоёр дахин доошолжо, клетчаткань 30 гаран процентээр дээшэлнэ.

Холижо таригдаһан ургамалнуудые силостэ хэрэглэхэдэ һайн шанартай тэжээл абтадаг юм. Кукуруза наран сэсэг хоёрые холижо тарихада ногоон эшэ набша ехээр суглуулагдадаг байна. Гандадаг полидо эдэ ургамалнуудые амяарлан зуруудлажа тариха хэрэгтэй. Тиихэдэ кукурузын таһалгаряагүй таригдадаг полидо нэгэ зурууд наран сэсэг, удаань хоёр зуруудаар кукуруза һуулгахада һайн ургаса абтана. Севооборот нэбтэрүүлэгдэһэн полидо эдэ ургамалнуудые зурууд зуруудаар һэлгэн тарихада зохид байха.

Энээнһээ гадна наран сэсэгтэй, кукурузатай, обёос, ешмээн гү, али горох обёосой, редькэ обёосой холисо тарилсахада баян ургасатай байдаг. Хабартаа, мүн зунай эхеэр шииг нойтоной дуталдадаг дээрэһээнь кукуруза, мүн наран сэсэгтэй ороoһото ургамалнуудые холижо тарихада технологинь адли байдаггүй. Удаанаар ургадаг кукурузатай бусад ургамалнуудые зэргэ холижо тарихада туһагүй. байдаг. Ушарынь хадаа кукуруза холигдоһон ургамалдаа дарагдажа, улам доройтожо хосорно. Тиимэһээнь кукурузаяа тариһанай удаа түрүүшын зурууд хоорондын элдүүрилгэ хэһэнэй һүүлээр бусад ургамалнуудые холижо тарихада болохо.

Наран сэсэг хүрьһэнһөө бултайһаар түргэн ургадаг гэхэ гү, али холижо таригдаһан ургамалдаа дарагдадаггүй байха юм. Уһалагдадаг газарта наран сэсэгтэй обёос, горохсой холисо зэргэ тарихада хамаагүй. Шииг нойтоор дутамаг һаань, наран сэсэгээ үргэн зуруудаар таряад, хоорондуурнь бусад ургамалнуудые нэмэжэ тарихада зохид байха.

Кукуруза, мүн наран сэсэг ондоо ургамалнуудтай холижо тарихада ургасань сэбэрээр тариһанһаа үлүү ехэ байдаггүй. Зүгөөр холимол ургамалнуудтань хуурай бодос элбэг байжа, протеинээр баян тэжээл абтана гэшэ.

Залаата ургамалнуудые наран сэсэгтэй холижо тарихада һайн шанартай силос бэлэдхэгдэнэ. Тиихэдэ ороoһото ургамалнуудые наран сэсэгтэй холижо тарихада ногоон эшэ набша ехээр абтана. Жэшээлбэл, наран сэсэгтэй обёос гү, али обёостой ешмээн. хара тарая обёостой холижо тарихада ургасань эрид дээшэлнэ.

Нэгэ жэлэй ургамалнуудые тариха технологи һайжаруулха гэшэ зайлуулашагүй хэрэг мүн. Ажахынуудта нэгэ жэлэй ургамалнууд горитойхоноор таригдадагшье һаа, ургасань бирагүй байһаар. Иланган обёос, мүн бусад залаата ургамалнуудай холисо тарихада ехэ ургаса абтанагүй. Ешмээнэй, хара таряанай, шэниисын холисо болон обёос гоё түлэб уһалагдадаггүй газ... тон таригдадаг. Ти... най хоёрдохи ж... һон хура бороон... ургана гэшэ.

Нэгэ жэлэй ург... таригдаха полидо ... на утэгжүүлгэ оруу... Иланган обёосой ... гектарай 45—60 ... азотно-фосфорно ... оруулбал, ургасан... хин дээшэлхэ ба...

Нэгэ жэлэй ногоо... заар хуряажа аб... тэжээл бэлдхэгдэ... то ургамалнуудай... обёос эгээл ург... гоон эшэ набшаар ... даг. Хара таряа... рихада таарамжат... түргэн эдеэшэдэг, ... досоор элбэг үр... Дээрэ дурсагдаһан... то ургамалнуудые... холижо, май һарын... али июниин түрүү... хадта тарихада һайн... тай тэжээл бэлдхэ... на.

Л. ЕМЕЛ...
Буряадай хүдөө ... эрдэм шинжэ... институдай эрдэмтэ худэлм... хүдөө ... эрдэмэй ...

ХҮДЭЛМЭРЭЭ ҺАЙЖАРУУЛХА ГЭБЭЛ...

дүрбэлжэн метр талмайтай 43 магазин баригдаха ёһотой юм. Тэрэ гэһээр нилээдгүй сагай үнгэрбэшье, мүнөө оройдоол 13 магазин ашаглагдаад байна.

Гэхэтэй хамта худалдаа наймаанай объектнүүдые бариха асуудалда Баунтын, Хэжэнгын, Хойто-Байгалай, Түнхэнэй, Прибайкалиин, Хоринин районно Советүүдэй гүйсэдкомууд анхаралаа багаар хандуулна. Бэшүүрэй райондо барилга ехээр хэгдэдэг байбашье, районойнгоо түбтэ универмаг бодхохо болоходоо, элдэб шалтагаануудые урдаа табяад лэ байдаг. Иимэ баримтанууд бусадшье районуудта дайралдана.

Республикымнай олонхи ажахынууд магазинуудые бариха хэрэгтэ шадал зэргээрээ туһалдаг гэшэ. Гэбэшье энэ асуудалые анхардаггүй ябадалнууд мүн лэ бии. Хяагтын районой Ранжуровай нэрэмжэтэ колхозой хүтэлбэрилэгшэд һүүлэй 25 жэлэй туршада эд хэрэглэгшэдэй кооперацида туһатай нэгэшье барилга хээгүн. Һвалгын туршалгаүйлэдбэриин ажахы хэлсээнүүдэй һоор магазинуудые бариха, эд бараа зөөхэ автотранспортаар, худалдаа наймаанай хүдэлмэрилэгшэдые гэр байрануудаар хангаха уялгатай юм. Тиигэбэшье эд хэрэглэгшэдэй кооперациин ажал ябуулгые һайжаруулха талаар мүртэй юумэн хэгдээгүй, гэхэ зуура энэ ажахыһаа һалгаагдажа, һаяхан бии болгогдоһон «Сэлэнгэ» гэжэ совхоздо хоёр магазин баригдаба. Баргажанай Карл Марксын, Бэшүүрэй районой Калининай нэрэмжэтэ колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд энэ асуудалда һаналаа багаар табидаг байха юм.

Эд хэрэглэгшэдэй кооперацигансал эд бараа худалдаад байдаггүй. Горкооп-торгын магазинууд хүдөө ажахын продукнуудые худалдана. 1982 ондо орходоо энэ жэлдэ эдэ магазинуудта худалдагдаһан эдеэ хоолой хэмжээн 15,9 процентээр ургаа. Улаан-Үдын ЛВРЗ-гэй коллектив Буркоопсоюзда хоёр томо магазин богони болзор соо барижа тушаагаа.

Һүүлэй үедэ капитальна барилгада һомологдоһон мүнгэнэй ашаг үрые эрид дээшэлүүлхэ тухай асуудалда онсо анхарал хандуулагдаһан юм. Гэхэтэй хамта, Буряадай эд хэрэглэгшэдэй кооперациин барилгын хүдэлмэри ехээр унжагайрна. Багдаринда, Нарһатада хилээмэнэй заводууд, Турунтаево, Хэжэнгэ, Нижнеангарск һууринуудта складууд, Ивалгын универмаг, Тимлюйн станцида бааза, Турунтаево һууринда холодильна завод гэхэ мэтэ барилганууд эхилэгдэһээр удаан болоо. Эдэ объектнүүдые саг соонь ашаглалгада оруулаагүй байһан ябадал худалдаа наймаанай хүдэлмэридэ ехэ һаад ушаруулна.

Бидэнэр жэл бүри 4,5 миллион түхэригэй барилга хэнэбди. Удаадахи жэлнүүдтэ тэрэнээ 7—8 миллион түхэриг болгохо аргатайбди. Тиимэһээ барилгын хүдэлмэриие улам түргэдхэхэ, эрид һайжаруулха эрилтэ табигдаад байна.

Арбан нэгэдэхи табан жэлэй туршада комплексно программа бэелүүлхэ, оньһожоруулга нэбтэрүүлхэ асуудалда саашадаашье ехэ анхарал хандуулагдаха юм. Комплексно оньһожоруулга нэбтэрүүлхэ хэрэгтэ энэ хугасаа соо 3,3 миллион түхэриг гаргашалагдаа. Тиихэдэ эд бараа худалдан абагшадта, мүн наймаалагшадта зохисотой эрхэ байдал байгуулха гэжэ оролдогдоһон байна.

Магазинуудые болон нниитын эдеэ хоолой предприятинуудые һэльбэн шэнэлһэнэй, комплексно оньһожоруулга нэбтэрүүлһэнэй ашаар 2300 дүрбэлжэн метр худалдаа наймаанай талмай нэмэжэ абаабди.

Һүүлэй гурбан жэлэй туршада олон тоото магазинууд заһабарилагдажа, 84-ниинь эд бараа өөһэдөө хүн зоной шэлэжэ абадаг гуримда оруулагдаа.

Мүнөө хүдөө нютагуудай 853 магазин эд бараа хүн зоной өөһэдөө шэлэн абаха гуримаар ажаллана. Тиигэжэ республикын бүхы магазинуудай 70 процентнь иимэ гуримда оронхой гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Республикын хэдэ хэдэн районуудта «Гэрэй ажахы», «Детский мир» гэхэ мэтэшэлэн тусхай шэглэлтэй магазинууд нээгдээ. Тэрэшэлэн 8 райондо комиссионно магазинууд, 14 районд барилгын материалнуудые худалдадаг магазинууд нээгдэнхэй. Һүүлэй үедэ «Эхэнэрнүүдэй эд бараан», «Эрэшүүлэй эд бараан», «Бэлэгүүд» гэхэ мэтэшэлэн магазинуудай тоо олошоржо байнхай.

Буркоопсоюзай правлениин зүгһөө худалдаа наймаанай эмхинүүдэй материально-техническэ баазые бэхижүүлхэ талаар абтадаг хэмжээ ябуулганууд түрэнэй түсэбүүд болон социалис уялгануудые дүүргэхэ, үлүүлэн дүүргэхэ хэрэгтэ нүлөөлдэг шухала нүхэсэл гэжэ тоолонобди.

Мүнөө ниитын малай үбэлжэлгын харюусалгата хаһа ябажа байна. Малшадые һайнаар хангаха, тиигэжэ тэдэнэй ажалда амжалта түйлаха хэрэгтэнь нүлөөлэн, урма зоригыень бадаруулха гээшэ худалдаа наймаанай бүхы хүдэлмэрилэгшэдэй шухала уялга болоно.

Республикын кооператорнууд КПСС-эй ЦК-гай декабриин (1983 он) февралиин, апрелиин (1984 он) Пленумүүдэй шиидхэбэринүүдые бодотоор бэелүүлэн, эд бараа, эдеэ хоол хүн зондо худалдаха 1984 оной, мүн арбан нэгэдэхи табан жэлэй түсэбые бүхы дээрэнь урагшатайгаар дүүргэхын түлөө бүхы хүсэеэ элсүүлжэ байнхай.

Б. КУШЕЕВ,
Буркоопсоюзай правлениин түрүүлэгшэ.

ТЕАТР

«БОРИС ГОДУНОВ»

Театрай үнгэржэ байгаа сезон хадаа республикымнай соёлой ажабайдалда хэдэ хэдэн һонирхолтой зүжэгүүдээр хадуугдаба гэбэл, алдуу болохогүй ёһотой. Буряадай гүрэнэй Ленинэй оперо болон балетэй академическэ театрай һүүлэй үеын зүжэгүүдэй нэгэн болохо М. Мусоргскиин «Борис Годуновые» тэдэнэй тоодо заабол нэрлэхэ хэрэгтэй.

Хаанта России хархис хатуу үе сагта мүндэлһэн энэ оперо хадаа XIX зуун жэлэй 60-аад онуудай «сүлөөтэ һэбшээгээр» нэбтэрэнги, дарлагдаһан эгээлэй зониие тэмсэлдэ уряалһан зохёол юм.

Тус зохёол дотор хоёр гол нюур бии. Нэгэниинь гэхэдэ, арад зон болоно. Хоёрдохинь —Борис хаан бэеэрээ. Эдэ гол персонажнуудай зүрилдөөнһөө уламжалан, засаг түрые баригшадай үзэмжэгүй бодото нюурые элишэлжэ, арад түмэнэйл үнэндөө «түүхын сахаригые мухарюулагша» байһаниие композитор харуулна гэшэ.

Тус оперодо манай театр түрүүшынхиеэ хандана бэшэ. Тиигэбэшье һаань, шэнэлэгдэн табиһан зүжэг бүхэниинь харагшадай халуун һонирхолые үүсхэдэг юм.

Арад зониие оперынгоо гол нюур болгожо харуулхадаа, олон зоной хабаадалгатай хэдэн үзэгдэлые композитор зүжэгтөө оруулаа. Аялга хүгжэмэйнгөө, гүн удхынгаа талаар айхабтар һонирхолтой эдэ үзэгдэлнүүд дурсагдаһан оперые түхэл хэлбэриинь талаар таатай зохид болгоно бшуу. Тиин доромжолуулан дарлагдаһан байдалһаа тэмсэлэй халуун охиндо һоггохо үе хүрэтэрнь арадай образой хүгжэлтые композитор зураглана.

Авторай һанал бодолые зүбөөр дамжуулхын тулада театрай коллективэйхид ехэтэ оролдоһон байна. РСФСР-эй арадай артист С. Д. Будажаповай, РСФСР-эй габьяата артист А. В. Дольскиин найруулжа табиһан арадай үзэгдэлнүүд удхаар гүнзэгы болгогдоо.

Хоорой бүридэлдэ (хормейстернүүдынь Буряадай АССР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша Б. Ким ба О. Молонова) солистнууд оруулагдажа, арад зониие харуулһан үзэгдэлнүүд бүришье һаа зохид болгогдоо гээд тэмдэглэлтэй.

Тиихэдэ арадай түлөөлэгшэдэй һонирхолтой хэдэн образ дээрэ тоггтомоор. Арад зоной һэшхэл ухаанай һүлдэ мэтээр харуулагдаһан Пименэй образые С. Павленко байгуулхадаа, геройнгоо мухэшэгүй зоригые, хирэгүй сагаан сэдьхэлые шадамараар зураглана. Партияа яралгүй түбшэнөөр гүйсэдхэхэдэнь, оркестр тэрэниие намдуухан аялгаар дэмжэнэ. Энээниие шагнажа байхада, үбгэн бууралай Пименэй дурсалганууд нюдэнэй урдаханууруу үнгэрхэдэл гээдхинэ...

Бодхуул монахууд Варлаам Михаил хоёртой мүн лэ һонирхон танилсанабди. Илангаяа Варлаамай образ урагшатайгаар бүтээгдэбэ гэжэ һанахаар һэн. Арадай нугаршагүй сэхэ абариин һүлдэ болоһон энэ образые Буряадай АССР-эй габьяата артист Б. Петюк тон шадамараар байгуулаа. «Казань хотодо болоо бэлэй» гэжэ тэрэнэй гүйсэдхэһэн дуун зүжэгэй шиидхэхы үенүүдэй нэгэн болоһон байна. Зүгөөр республикымнай арадай артист Н. Панчуков энэ үзэгдэлдэ дуулахадаа, үлүүсэ ехээр оролдоно гэжэ заабол тэмдэглэлтэй. Тиимэһээ энэ үзэгдэлые режиссёр дахин хаража үзөөд, артистнуудтаа зүйтэй заабари үгэхэ бэзэ гэжэ найдагдана.

Арадай дундаһаа гараһан бусад геройнуудай образуудые Буряадай АССР-эй габьяата артист Л. Третьяков, артистка В. Панчукова, Буряадай АССР-эй габьяата артист Г. Багадаев болон бусад хадуугдамаар харуулжа шадаа.

Арад зон гэмтэн хаан Бориные үзэн ядана... Олондо танил болошоһон «хара һанаатаниие» зураглахаяа композитор һэдэнэгүй. Тэрэнэй Борис хадаа һэшхэлэй үбшэндэ нэрбэгдэһэн, зол хубигүй хүн. Арад зониие зүбөөр зонхилжо, жаргалта байдалтай болгохые һэдэдэгшье һаа, тэрэ үнэндөө юушье хэжэ биранагүй. Юуб гэхэдэ, ямаршье сэсэн ухаатай хаан арадта бодото жаргал асаржа шадахагүй байна бшуу... Арад зонойнгоо үзэн ядаһые мэдэрхэдээ, өөрынгөө гэм зэмые даажа ядахадаа, тэрэ хэмгүй ехээр зобожо эхилнэ.

Тэрэнэй хүндэ бодолнууд, гансаардалга, үй гашуудал тухай монологуудһаань хүсэдөөр мэдэжэ абанабди. Түрүүшынь монологой үедэ дүүрэн зоной зогсожо байһан сценэ харанхылагдажа, гансал солистын нюур гэрэлтүүлэгдэнэ (манай театрта иимэ арга түрүүшынхиеэ хэрэглэгдээ). Хоёрдохи үйлыньшье монологой хэлэгдэхэ үедэ Борис сценэ дээрэ гансаараа зогсоно. Энэнь гол геройн сэдьхэлэй байдалые адаглахада туһална бшуу. Аялга хүгжэмэйнгөөшье, зан абариингаашье талаар Борисой образ орёо гэжэ тэмдэглэлтэй. Дуунайнь парти ялас гэмэ хурса аялгатай бэшэшье һаа, нэгэл тиимэ өөрсэхэн, орёо шэнжэтэй. Тэрэниие дуулахадаа, СССР-эй арадай артист К. Базарсадаев ехэхэн амжалта түйлаа гэжэ сэхэ хэлэхэ ёһотойбди. Геройнгоо сэдьхэлэй байдалые тэрэ айхабтар этигэмээр зураглаһан байна бшуу. Энэл образые байгуулхадаа, РСФСР-эй габьяата артист С. Раднаев геройнгоо һанаа сэдьхэлые гансашье дуулажа бэшэ, харин актерай онсо бэлигээр харуулжа шадаа гэжэ сэгнэхээр һэн.

Зүжэгэй эдэ гол нюурнуудтай Хуурмаг нэрэтэ (Самозванец) зүрилдэнэ. Засаг түрэдэ обтожо, иезуидүүдэй «нааданхай» болошоһон, тэрэ мүртөө халуун сэдьхэлһээ дурлаһан энэ хүбүүнэй образые үнэншэмөөр бүтээхэнь бэрхэтэй. Гэбэшье хоёр гүйсэдхэгшэд—РСФСР-эй арадай артист Д. Дашиев ба В. Бальжинимаев тус тустаа һонирхолтой образуудые бүтээгээ гэжэ тэмдэглэхээр. Гансал Отрепьевэй огсом дорюун, тэсэбэригүй зангые зураглахадаа, хоёр гүйсэдхэгшэд үлэмжэ ехээр бэеэ барижа наададана гү даа гэжэ һанагдаа һэн.

Зүжэгтэ хабаадалсаһан залуу солистнуудай дундаһаа С. Дашицыреновагай (Ксениин партиие гүйсэдхөө), Б. Бороевой (Дүтын бояринай ба Хумхаагай партинуудые бэлдээ), мүн О. Аюровагай (Марина Мнишегые дуулаа) хүдэлмэринүүдые онсолон тэмдэглэхээр. Илангаяа О. Аюровагай хүдэлмэри олоной һайшаалда хүртэһэн байна. Ленинградай консерваториие һаяхан лэ дүүргэжэ ерэһэн залуу дуушанай зохёохы бэлигэй улам хүгжэжэ байһаниие тус парти гэршэлбэ ха юм.

Тиихэдэ оркестр тухай онсолон хэлэлтэй. Тэрэниие хүтэлбэрилэгшэ — РСФСР-эй арадай артист И. Айзикович бэлиг түгэлдэр, дүршэл ехэтэй хүгжэмшэн байһанаа дахяад гэршэлбэ. Тэрэнэй хүтэлбэрилгэ доро оперын партитурые шэнэ шэнжэ маягтайгаар, тодо һайханаар оркестрэйхид дамжуулба ха юм. Гансал духовой инструментнүүдэй наадалгые бага зэргэ мүлихөөр гү гэжэ һанагдаа.

Сценын шэмэглэлэй уран һайханаар бүтээгдэһэндэ РСФСР-эй арадай уран зурааша И. Севастьяновай габьяа ехэ. Харин Буряадай АССР-эй искусствын габьяата ажал ябуулагша А. Батубаевагай найруулан табиһан хатар «польско» үзэгдэлые гоёогоо.

«Борис Годунов» хадаа удхыншье, хүгжэмтэ партитурыншье талаар орёо зүжэг мүн. Тэрээнтэй дүтөөр танилсаха бүреэ һонирхолтой шэнэ шэнжэнүүдые өөртөө нээжэ абахаар. Тиимэһээ энэ зүжэгые урагшатайгаар табиһандаа һанаагаа амаршангүй, хүгжэмтэ театраймнай зохёохы коллективэйхид саашадаашье үсэдөөр хүдэлжэ, образуудаа мүлижэ, улам һонин, удхаар гүнзэгы болгожо байха бэзэ гэжэ найдагдана.

В. ЛАЗАРЕВА,
хүгжэм шэгжэлэгшэ.

ҮЙЛЭДБЭРИДЭ ДУРАДХАГДАНА

1983 ондо «Наука» хэблэлэй Новосибирскын отделенидэ «Байгал шадархи хүрьһэнэй үрэжэл» гэһэн Н. Е. Абашеевагай, В. И. Дугаровай, Г. Д. Чимитдоржиевай ном хэблэгдэн гаргагдаба. Энэ ном соо хүрьһые хайшан гэжэ зүбөөр ашаглахаб, ямар агротехникэ хэрэглэхэб, Байгал шадархи удаан саг соо хүрэнхэй байдаг ойн боро хүрьһэндэ минеральна ямар үтэгжүүлгэ оруулхаб гэһэн асуудалнууд харагдажа үзэгдэнхэй. Хахалагдаһан тарялангай хүрьһэн өөрын онсо шанартай. Олон тоото туршалгын үндэһөөр энэ хүрьһэндэ азодой минеральна түхэлнүүдһээ аммонийна азодынь ехэ, хүйтэн, уһатай дээрэһээ газарай үрэжэл түргөөр дээшэлнэгүй гэжэ элирүүлэгдээ. Хабарай үедэ газарай хүрьһэндэ азот, фосфор дуталдана. Гэбэшье шэниисэ ургуулхада хүрьһэндэ яһала хүрэхөөр калийна үтэгжүүлгэ бии. Тиимэһээ номой авторнууд азотно-фосфорно үтэгжүүлгэ нэгэн доро хэрэглэбэл һайн гэжэ тоолоно.

«Байгал шадархи хүрьһэнэй үрэжэл» гэһэн ном үтэгжүүлгын регинальна системэ бии болголгодо, газарай үрэжэл һайжаруулха хэрэгтэ туһатай байхань лабтай.

П. БУГАКОВ,
Красноярскын хүдөө ажахын институдай кафедрые даагша, хүдөө ажахын эрдэмэй доктор, профессор.

Баунтын районой Таксимо һууринай дунда һургуулиин багшанарай коллектив БАМ-ай барилгашадай хүүгэдые һайнаар һургаха, хүмүүжүүлхэ талаар ехэ оролдолго гаргадаг юм. Эндэ 70-аад багшанар хүдэлдэг. Тэдэнэй дунда дүй дүршэлөөр, бэлиг шадабаряраа онсо шалгарһан багшанарые манай штатна фотокорреспондент С. Балдуев буулгаһан байна.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: географиин багша Т. И. Дианова, эхин классуудай багша Т. Г. Смирнова.

СОВЕТ ТҮРҮҮ ДҮЙ ДҮРШЭЛЭЙ АРБАН ХОНОГ

СОФИ. Михайловградска округто совет түрүү дүй дүршэлэй арбан хоног нээгдээ. Промышленностьда, хүдөө ажахыда, барилгада, худалдаа наймаанда, транспортда, гэгээрэлэй эмхи зургаануудта совет дүй дүршэлые нэбтэрүүлгын дүнгүүдые арбан хоногто хабаадагшад согсолхо юм. Совет эрдэм ухаанай ба техникын һүүлэй түйлалтануудые дэлгэрүүлгэдэ совет ажалшадай ажалай үүсхэлнүүдтэ онсо анхарал хандуулагдаха. Энэ һонирхолтой хэмжээ ябуулгын үедэ болгар-совет хани барисаанай үдэрнүүд ба хоёр ороной залуушуулай хани барисаанай үдэрнүүд үнгэргэгдэхэ. Болгариин предприятинуудта хүдэлдэг совет мэргэжэлтэд үйлэдбэриин тодорхой асуудалнуудта зорюулагдаһан элидхэлнүүдые хэхэ юм. Эрдэм, техникын талаар совет номуудай выставкэ болон «харилсаа холбооной замаар 40 жэл» гэһэн фотовыставкэ округто нээгдэнхэй.

(ТАСС).

• ТАСС • АПН • ХИЛЫН СААНАҺАА

ЭБ НАЙРАМДАЛ САХИН ХАМГААЛХА

Совет-польшын хоорэлдөөнүүдэй дүнгүүдые, КПСС-эй ЦК-гай Генеральна секретарь, СССР-эй Верховно Советэй Президиумэй Түрүүлэгшэ К. У. Черненкын ба ПОРП-ын ЦК-гай Нэгэдэхи секретарь, ПНР-эй Министрнүүдэй Советэй Түрүүлэгшэ В. Ярузельскиин хэлэһэн үгэнүүдые дэлхэйн хэблэл зүбшэн хэлсэжэ, тайлбарилжа үргэлжэлһөөр. СССР болон бусад социалис оронууд ажал ябуулгадаа социализмын үндэр ехэ гол ёһонуудые, эб найрамдал тухай анхарал оролдолгые, ядерна дайнай аюулһаа хүн түрэлтэниие аршалан абарха, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зайсуулан сараха, зэбсэг хэрэгсэлнүүдые хуряаха хүсэл эрмэлзэлые хэлбэришэгүйгөөр хүтэлбэри болгодог юм гэжэ гадаадын олониитэдэ мэдээсэлнүүдые дэлгэрүүлэн тараадаг хэрэгсэлнүүд тэмдэглэнэ. Нэгэ нэгэндээ эсэргүүгээр сэрэгэй хүсэ хэрэглэхэгүй, эб найрамдал хангаха тухай договор баталха тушаа Варшавска Договорой гэшүүн-гүрэнүүдэй Хойто-Атлантическа хэлсээндэ хабаададаг гүрэнүүдтэ хандаһан хандалга хадаа социалис оронуудай амгалан тайбан байдал хангаха ехэ зорилготой байһыень элирхэйлэн харуулба.

ПНР-эй ба СССР-эй хоорондохи харилсаан социалис интернационализмын, адли тэгшэ эрхын, али алиндань ашатай туһатай байлгын, нэгэ нэгэндээ туһаламжа үзүүлэлгын үндэр ехэ гол ёһонуудта үндэһэлнэ гэжэ Польшын **«Трибуна люду»** газетэ бэшэнэ. «2000 он болотор СССР-эй ба ПНР-эй хоорондохи экономическа, эрдэм, техникын харилсаае хүгжөөлгын удаан болзорой программада» Москвада гар табиһан ушар энээниие батална.

Энэ политическэ ехэ удха шанартай документ соохи гүнзэгы һанал бодолые бэелүүлгэ социалис хани нэгэдэлтэ бусад оронуудтай хамта СССР болон ПНР-эй экономикоёо хурдан түргэнөөр хүгжөөлгын замаар урагшаа дабшаха, социализмын зохёон байгуулхы арга боломжонуудые гүнзэгыгөөр харуулха арга олгохо байна. Москвада үнгэргэгдэһэн хоорэлдөөнүүдэй дүнгүүд империализмын, илангаяа американ хархис хүсэнүүдэй харата ябуулгануудта шанга харюу сохилто болохо юм. Эдэ бүгэдэ социалис оронуудай эбдэршэгүй бата нэгэдэлтэй байһые гэршэлнэ.

В. Ярузельскиин албанай хэрэгээр СССР-тэ ошожо, хэһэн хөөрэлдөөнүүд аха дүү хоёр ороной хоорондохи хани барисаанай, харилсаа холбооной хүсэн түгэлдэр байһые харуулаа, тэдэнэй хоорондохи харилсаанай шэнэ харгы замуудые нээгээ гэжэ Польшын **«Жолнеж вольности»** газетэ тэмдэглэнэ. США болон НАТО-гай эзэрхэг түримхэй түсэбүүдээ бэелүүлхые оролдожо байхадань, совет-польшын хани барисаае бэхижүүлгэ онсо шухала удха шанартай байха юм.

Совет-польшын харилсаан хоёр ороной аша туһада амжалтатайгаар хүгжэжэ байна гэжэ Чехословакиин **«Руде право»** бэшэнэ. Энэнь социалис хани нэгэдэлтэ оронуудай харилсаа холбооё бэхижүүлгэдэ һайнаар нүлөөлхэ.

Ядерна дайнай аюулай дэбэргэгдэжэ байхада, Варшавска Договорой гэшүүн-оронуудай ба НАТО-гай гүрэнүүдэй хоорондо этигэл найдал тогтоохо арга олгоһон нүлөө ехэтэй хойшолуулашагүй хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэй гэжэ Венгриин **«Непсабадшаг»** газетэ Варшавска Договорой гэшүүн-гүрэнүүдэй хандалгые тайлбарилхадаа тэмдэглэнэ. Хүн түрэлтэндэ ядерна дайнай аюул тохёолдуулжа байһан буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалга зогсоогдохо ёһотой. Хандалгада НАТО-гай оронуудай бүтэмжэтэй һайнаар харюусаа һаань, буу зэбсэгүүдые бүтээн гаргалгые зогсоохо хэрэгтэ шухала алхам болохо байна. Гадна энэнь Вашингтон болон НАТО-гай үгэ хүүрээрээ бэшэ, харин бодото хэрэгүүдээрээ эб найрамдал бэхижүүлхые, уласхоорондын аюултүй байдал хангахые хүсэжэ байһыень гэршэлхэ бшуу.

Нэгэ нэгэндээ эсэргүүгээр сэрэгэй хүсэ хэрэглэхэгүй, эб найрамдал хангаха тухай договор баталха зорилготойгоор Варшавска Договорой гэшүүн-гүрэнүүд НАТО-гай оронуудые уряалба гэжэ **«Вашингтон пост»** газетэ тэмдэглэнэ.

Советскэ Союз болон бусад социалис оронууд руу шэглүүлэгдэһэн американ ракетэнүүдые Баруун Европодо тараан тодхожо эхилхэдээ, Вашингтон болон үгэ дуутүйгөөр тэдэниие дэмжэдэг НАТО-гай хүсэнүүд ядерна буу зэбсэгүүдые хизаарлаха, хороохо хэрэгые буруу һүргэжэ, Европодохи стратегическэ, мүн ядерна буу зэбсэгүүд тушаа хөөрэлдөөнүүдые ямаршье үндэһэ баримтагүй болгоһон байна гэжэ К. У. Черненко мэдүүлбэ гээд Индиин **«Пэтриот»** газетэ батална. Советскэ Союзай, аха дүү Польшын ба СССР-эй бусад социалис союзнигуудай бэеэ даaһан байдалда халдан орохые һэдэһэн бүхы хүсэнүүдтэ шиидхэхы шанга харюу сохилто үгтэхэ юм гэжэ совет хүтэлбэрилэгшэ тэмдэглээ. Гэхэтэй хамта Москва зүүн ба баруун оронуудай хоорондохи бүтэмжэтэй һайн хөөрэлдөө хэхээр бэлэн. Стокгольмын конференциин хүдэлмэриие амжалтатайгаар үнгэргэлгэдэ тэрээнһээ дулдыдаһан бүхы юумэ хэхээр бэлэн лэ. Энэ залан сэхэ, эб найрамдалта политикыень бүхы түбинүүдэй олониитэ һайшаан дэмжэнэ.

БАЯРАЙ СУГЛААН

ХАНОЙ. Дьенбьенфу шадар француз колонизаторнуудые Вьетнамай арадай армиин һамна бута сохижо, түүхэтэ илалта түйлаһаар 30 жэлэй ойдо зорюулагдаһан баярай суглаан эндэ болобо. КПВ-гэй ЦК-гай Генеральна секретарь Ле Зуан, СРВ-гэй бусад партиина, гүрэнэй хүтэлбэрилэгшэд тэрээндэ хабаадаба.

КПВ-гэй ЦК-гай Политбюрогой гэшүүн, СРВ-гэй Гүрэнэй Советэй Түрүүлэгшэ Чыонг Тинь суглаан дээрэ үгэ хэлээ. Дьенбьенфу шадар түйлагдаһан түүхэтэ илалтын һургаалнууд мүнөө үеын уласхоорондын байдалда тон шухала удха шанартай байна гэжэ тэрэ тэмдэглээ. США түрүүтэй империализмын хархис хүсэнүүдэй эзэрхэг түримхэй, дай жүрөөдэһэн ябуулгануудаар дэлхэй дээрэхи байдал илангаяа орёо түгшүүрилтэй болоно. Хитадай булимтарагшад болон эзэрхэн зонхилогшод харата ябуулганууды үүдхэжэ. Зүүн-Урда Азидахи байдалые орёо түгшүүрилтэй болгоно. СРВ-гэй хилэ дээрэ Хитадай зэбсэгтэ хүсэнүүдэй һаяхан үүдхэһэн харата ябуулга энээниие гэршэлэн батална.

Иимэ оршон байдалда СССР-эй эб найрамдалта гадаадын политическэ хараа шэглэл онсо удха шанартай байна гэжэ Чыонг Тинь тэмдэглээ. Советскэ Союзай залан сэхэ хараа бодолые, тэрэнэй бүтэмжэтэй һайн дурадхалнуудые Вьетнамай арад гүйсэд дэмжэнэ. СССР болон социалис хани нэгэдэлтэ аха дүү бусад оронуудтай һаналаа нэгэдэлтэ, харилсаа холбоо тогтоолго хадаа КПВ-гэй ба Вьетнамай гүрэнэй гадаадын политикын гол зорилго болоно.

Социалис оронуудаар

…ТУШААЖА …ГЭБЭ

… Вьетнамда … ургасын ба… тушаажа … гүрэнэй түсэбүү… дүүргэхын тү… …нска мүры… … провинциин … Тэдэнэр … амбаарта 100 … тонно ба… …а. … хубилалтануу… …тэйгээр үн… …һаниинь тэдэ… …н эрхэ нүхэ… … жэлдэ эн… … 2 мянга ша… … хүдөө ажахын … амжалтатайгаар … Хамтын … американ … ябуулгын … газарые … хэрэглэхэ … Коопера… …роо, тарияшад … гаталаа.

…ПРОГРАММНА …ТОНУУД

…ААТАР. СЭВ-… зорилготой про… бэелүүлгэдэ …хитэйгээр ха… …һаниинь МНР-… ажахые амжал… …хын шухала … Ашагта … уурхайнуу… хэрэглэлгэ, шэ… …лалга ба тус… …дые байгуулга … зорилго… …догог. …нуудтэ респуб… …һаар баян … уурхай шэн… …даһан, Цаган-… …молибденэй … …лэлгэ дүүр-гэгдэһэн байна. СЭВ-эй гэшүүн-оронуудай уласхоорондын геологическа экспедици Хэрлэн мүрэнэй оршомдо түмэрэй рудагай, полиметаллнуудай, флюоридай нөөсэнүүдые элирүүлһэн байна. Монгол ба совет геологууд фосфоридаар баян газарые амжалтатайгаар шэнжэлнэ.

Ажалай уласхоорондын социалис хубаарилга МНР-эй хүдөө ажахын үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэдэ туһа нэмэри болоно. Хүдөө ажахын талаар СЭВ-эй зорилгонуудые бэелүүлгэдэ Монголой республика эдэбхитэйгээр хабаададаг. Жэшээлбэл, СССР-эй туһаламжаар Гобиин Хойто районуудта шэнэ газар ашаглагдана, Хар-Хориин госхоз байгуулагдана, 2 мянган гектар талмай дээрэ уһалууриин түхеэрэлгэнүүд баригдана. ВНР-эй туһаламжаар тэжээл бэлэдхэлгын ажахынууд байгуулагдана.

АПРЕЛЬ — ОЙ МОДОНОЙ ҺАРА

ПРАГА. Хабарай ерэхэтэй хамта ЧССР-эй ой модоной ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй халуун хаһа эхилээ. Апрель һарада эндэ ой модоной үдэр үнгэргэдэг заншалтай. Ой модоной хүдэлмэрилэгшэдэй, тэдэнэй һайн дуратай мэргэжэлтэдэй оролдосотой ажалай ашаар һүүлэй хорин жэлдэ орон дотор ой модоной баялигууд 200 мянган гектараар дээшэлһэн байна. Жэл бүри Чехословакида дунда зэргээр 18 миллионһоо дээшэ кубометр модоной бэлэдхэгдэдэг байхада, иимэ дүн түйлагдаа бшуу. Харин модо болбосоруулгын промышленность экономикын эгээл эршэмтэйгээр хүгжэжэ байһан һалбаринуудай нэгэниинь юм.

ЧССР-тэ ой модо хамгаалга гүрэнэй хэрэг гэжэ тоологдодог. Ороной газар дайдын гурбанай нэгэ хубиие ой модон эзэлдэг. Тиимэшье ой модоной нөөсэнүүдые бодомжотой зүбөөр хэрэглэхэ гэжэ хууляар хараалагданхай. Тиимэһээ модо бэлэдхэлгэтэй сасуулхада, модо тарижа һуулгалга бүрилюу ябуулагдадаг.

Модо болбосоруулха хэрэг һайнаар эмхидхэгдэдэг. Республикын модо болбосоруулгын хэдэ хэдэн комбинадта энэ түүхэй эдые 100 процентээр хэрэглэдэг болонхой.

ҮЛӨӨДЭҺЭГҮЙ АРГА ТЕХНОЛОГИ

БУДАПЕШТ. Бүд нэхэлгэдэ гарадаг үлөөдэһөөр хүдэлхэ шэнэ цех Венгриин Мишкольц хотын бүд нэхэлгын фабрикада ашаглалгада оруулагдаа. Жэл бүри эндэ 1 мянганһаа дээшэ тонно эрхим шанартай утаһан үйлэдбэрилэгдэдэг байха юм. Үлөөдэһэгүй арга технологиин нэбтэрүүлэгдэһэн тус предприятиие һэргээн шэнэдхэлгэ хадаа арадай ажахын бүхы һалбаринуудай үйлэдбэриие бодомжотой зүбөөр эмхидхэлгые хараалһан правительствын үргэн ехэ программын шухала хубинь болоно. Энэ табан жэлдэ олохон предприятинуудай хүдэлмэрилэгшэд үлөөдэһэнһөө ехэ ашаг олзо абажа һурахын, хоёрдохёо хэрэглэгдэхэ түүхэй эдүүдые зүбөөр хэрэглэхын тула оролдоно.

Хүдөө ажахын ба эдеэ хоолой промышленностиин, барилгын материалнуудай, химическэ, резино-техническэ зүйлнүүдэй үлөөдэһэ болбосоруулха предприятинуудые байгуулгада гол анхаралай хандуулагдадаг байһаниинь һайшаамаар. Хүдөө ажахын 7 кооператив автопокрышка шэнэдхэхэ цехүүдые байгууланхай. Жэл бүри орон дотор шэнэлэгдэдэг автомобилиин «улын» 20 процентые тэдэнэр худалдаа наймаанай эмхинүүдтэ эльгээдэг байна.

ХАНИ ХАРИЛСААНАЙ ДҮНГҮҮД

УЛААН-БААТАР. Оронойнгоо социалис байгуулалтын олонхи түйлалтануудые Монголой ажалшад Экономическа Харилсан туһалалсалгын Советэй ажал ябуулгатай нягтаар холбодог юм. Эдэ үдэрнүүдтэ тэрэнэй 35 жэлэй ой тэмдэглэгдэхэнь. Ази түбиин тон томо «Эрдэнэт» комбинат, Улаан-Баатарай хибэсэй ба гуталай комбинадуд, МНР-эй арадай ажахын хэдэн арбаад бусад шухала объектнүүд СЭВ-эй бүридэлдэ орожо, Монгол ороной хүгжэжэ байһые эли тодоор гэршэлнэ.

Мал ажалай үйлэдбэриин ашаг үрэ дээшэлүүлгэдэ, хамтын геологическа бэдэрэлгэнүүдтэ, научна шэнжэлгэнүүдэй мүнөө үеын бааза байгуулгада, мэргэжэл ехэтэй национальна кадрнуудые бэлдэлгэдэ эмхиин ябуулдаг хүдэлмэридэ МНР эдэбхитэйгээр хабаадалсана. Һүүлэй 20 жэлэй туршада Советскэ Союзай болон социалис хани нэгэдэлтэ бусад оронуудай туһаламжаар Монгол ороной газар дээрэ 160 промышленна томо предприяти баригдаа, урдань бии байгаа үйлэдбэриин бүхы хүсэнүүд үргэдхэгдөө гү, али һэльбэн наринжуулагдаа. Эдэ бүгэдын ашаар Монголой промышленностиин байгууламжада шанарай талаар шухала хубилалтанууд болоо, арадай ажахын түрүү һалбаринууд бүри хурдан түргөөр хүгжэжэ захалаа.

(ТАСС).

ТОЛИ

ЭНЭ ХУУДАҺАНДА...

- Ажалаараа уг залгамжал...
- Бага һһатанай бэлиг...
- Арадай аман үгын аб...
- «Инаг дуран, эхин д...
- Хүнэй һэшхэл тухай...

„ХҮН БОЛОХО БАГАҺАА“ гэһэн бэшэг тушаа

АЖАЛША БҮЛЫН АЛДАР

«Владимир Ильич Ленин хүдэлмэришэн хүнэй үнэн сэхэ үгые, ажабайдалай үндэһэ баримтые, тодо һонор ухаае хододоо үндэрөөр сэгнэдэг, тэдэнэй һанал бодолдо, үйлэ хэрэгүүд болон хүнүүдые сэгнэлгэдэ нарииваар анхардаг байһан юм».

Нүхэр К. У. Черненкын (КПСС-эй ЦК-гай февралиин (1984 он) Пленум дээрэ хэлэһэн үгэһөө).

Ажалша алдартай хүнүүд, бүхэли бүлэнүүд манай Буряадта хэды олон бэ! Уг залгамжалуулан, нэгэл предприятидаа хүдэлхэ гээшэ совет ажабайдалай түрүү ёһо заншалнуудай нэгэн болонхой. Онохойн модоной промышленна комбинадта хүрэхэдөө, Сультумовууд-Галсановуудай бүлэтэй танилсаһамнай дэмбэрэлтэй бэлэйл. Бүлын аха захатан Жалма Жигжитовна Галсанова табидахи онуудта комбинадта ерэжэ, гэр бүлынгөө хүдэлмэришэнэй намтарта эхи табиһан юм. Дала наһанай дабаае гаталһан энэ хүнтэй хөөрэлдэхэдэ, «Ажалда атаржаха, хүдэлмэридэ хүдэржэхэ», гэһэн үгэнүүдэй онобшо тодо удхань бүри элеэр гаража ерэхэдэл гээ һэн.

— Котельнэдэ хүдэлдэг байгааб. Обоо хүбөө түлеэ тэбэреэр зөөдэг һэмди. Котельнэ соо халуун гээшэнь тэсэхын аргагүй. Хүлһэ һалһан болохош даа. Теэд хилээмэн гээшэмнай тиимэ амараар олдодог бэшэ ха юм. Үхибүүдтээ нилээд лэ ойлгуулдаг һэм: хүдэлжэл хүн хоолойгоо тэжээдэг юм. Эдэ үгэнүүдни алад гараагүй. Хуу мэргэжэлтэйнүүд, ямаршье ажал голохогүй, тунхарихагүй. Мүнөө комбинадта ошоходом, заатагүйл Еныгэжы, үгышье һаа, Юрын, Аюшын эжы гэлсэдэг. Һанаандаа омогорхожол ябагшаб, — гэжэ Жалма Жигжитовна һанаһан байһанаа удалан хөөрэнэ.

Өөрынгөө Юра хүбүүе ажабайдалда заяахаһаа гадна үншэрһэн зээнэрээ — Еные, Аюшые хара багаһаань үргэжэ, хүнэй зэргэдэ гаргаа юм. Мүнөө эдэнь гурбуулан Онохойн модоной комбинадай омогорхол болонхой. Нэгэдэхи доодо складта багсалан тайрагдажа, бэлэн болгогдоһон модо ашалга дээрэ браковщигоор хүдэлдэг Ена Базыровна Сультумоватай нэн түрүүн танилсаа һэмди. Дундуур зэргын бата бэетэй, дабхаряатай томонууд хара нюдэтэй энэ эхэнэрэй хэлэһэн үгэньшье, хэһэн хэрэгыньшье бата найдамтай. Ниитын ажабайдалда эгээл эдэбхитэйшүүлэй нэгэн гэжэ уридшалан дуулаһан байгаабди. Е. Б. Сультумова 1972 онһоо лесбумдревпромой хүдэлмэришэдэй профсоюзай ЦК-гай гэшүүн мүн. Дээдын энэ органдо һунгагдаха гээшэ нэрэ хүндын хэрэг бэлэй даа.

— Тон хүндэтэй, харюусалгатай үүргэ мүн. Гадна Ена Базыровна профкомой дэргэдэхи ниитын хиналтын комиссиин түрүүлэгшын орлогшо, цехкомой түрүүлэгшын орлогшо юм. Хүнүүдтэ һүудал байдалдань, хүдэлмэриин̆шье хэрэгтэ туһалхые ходо оролдожо ябадаг ехэл дэлгэр сэдьхэлтэй хүн даа, — гэжэ комбинадай профкомой түрүүлэгшэ Т. Г. Решетова хөөрөө һэн.

Лесбумдревпромой хүдэлмэришэдэй обкомой союзай һүүлэй пленум дээрэ Е. Б. Сультумова комбинадта бригадна аргаар ажал эмхидхэлгын хэр нэбтэрүүлэгдэжэ байһан тухай хөөрэжэ үгөө һэн. Тэндэ хэлсэгдэһэн асуудалнууд тухай коллективтээ тоосоо ааб даа. Ажалдаашье амжалтануудынь ехэ. Ажалай Алдар Солын III шатын орден, «В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойдо. Шэн габьяата ажалай түлөө» медаль, «Социалис мүрысөөндэ илагшын» олон тэмдэгүүд хадагалагдажа байдаг. «Профсоюзда эдэбхитэй хүдэлһэнэй түлөө» тэмдэг үндэр шагналнуудайнь нэгэн мүн.

Юрэдөөл, Е. Б. Сультумоватай сүлөө хөөрэлдэжэ байха саг олдоногүй. Хүдэлмэришэдэй столовые даагша нүхэр Черепановагай теплицэһээ үгэрсэнүүдэй асарагдаагүй тухай «гомдол» оруулаад ошоходонь, ажалайнь хэрэгүүд абаһаар тэрэнийе эзэлнэ. Модоной хэр зүбөөр ашагдажа байһые хинан шалгаха, бүридхэлдэ абаха, вагонуудые миин зогсоохогүй — уялгануудынь олон даа. Һэргэг лэ байха хэрэгтэй.

— Ена Базыровна, танайнгаа үгыдэ шэхэ пули, нюдэ һохор мэтэ болошоонолди. Хиналтыетнай мэдэржэл хүдэлхэдэ найдамтай, — гэжэ модо ашагшадай нэгэн мэндэшэлэлдэхэ зуураа хэлэнэ.

Хоорондоо һайнаар харилсан хүдэлхэдэ, хэрэг урагшатайл даа. Ушар нимэһээл энэ участогай хүдэлмэришэд халаан бүриингөө даабарие 120 процентээр, голодоһогүйгөөр дүүргэдэг ёһотой. Илангаяа нэгэ ажалдаа дадангы, һурамхи болоод байхада, бүришье аятай. Комбинадай гэр барилгын цехтэ хүдэлдэг Юрий Дондокович Галсанов — Ена Базыровнагай дүү хорёод гаран жэлдэ нэгэл ажалдаа юм. Инженер-энергетик мэргэжэлтэй 21-дэхи ГПТУ дүүргэһэн хүбүүд, басагадай үйлэдбэриин талаар һургаһ хүмүүжүүлэгшэ мүн. Эхынгээ — Жалма Жигжитовнагай «Хүндэ ходо туһалжа ябаха хэрэгтэй» гэһэн захяа заабарие Сультумовууд-Галсановууд бүлтэ баримталдаг лэ. Иимэ хүнүүд коллективтэ эгээл хэрэгтэй байдаг, түшэг түлгүүринь болодог шуу.

— Юрий Дондокович цехтээ техникын аюулгүйе сахилтын комиссиин түрүүлэгшэ юм. Электромоторнуудые, бусадшье оньһон түхеэрэлгэ заһабарилха, шэнэлхэдээ олониие хойноо орхихо дүйтэй хүн. Юрэдөөл, гэр бүлөөрөөл иимэ зон лэ даа. Угаараа гэхэ юм гү... Юрий Дондокович комбинадай профкомой, цехкомой гэшүүн юм, — гэжэ цехэй партийна организациин секретарь М. В. Миснигэй хэлэһэн үгэнүүд сэдьхэлдэмнай хадуугдаа һэн.

Ю. Д. Галсановай һургаһан залуу хүбүүд Юрий Дмитриев, Владимир Вшивков, Олег Сибиряков гэгшэд мүнөө хуу 5-дахи, 6-дахи разрядай электригүүд болонхой, ажалдаа зохёохы ёһоор хандадаг ульһатай. 1968 онһоо ухаалан зохёогшодой, уралан нарижуулагшадай Бүхэсоюзна бүлгэмэй гэшүүн, коммунис ажалай ударник нүхэр Галсанов «В. И. Ленинэй түрэһөөр 100 жэлэй ойдо. Шэн габьяата ажалай түлөө» медаляар, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй грамотаар шагнагдаһан хүн. Цех соохи ажалай эрхэ байдалые һайжаруулхада, социалис мүрысөө эмхидхэлгын, журам шангадхалгын асуудалнуудта Ю. Д. Галсанов саг үргэлжэ анхардаг, сэнтэй зүбшэл заабари үгэжэ байдаг. «Буряадай АССР-эй габьяата уралан нарижуулагша» гэһэн хүндэтэ нэрэ зэргэдэ хүртэһэн энэ хүмнай хэдэн мянган түхэриггэй экономическа ашаг үрэтэй дурадхалнуудые оруулһан габьяатай. Шүрбэһэлиг нарихан гарнуудтаа нэгэ деталь шадамар бэрхээр эрьюулэн, станок дээрэ заһабарилжа байхадань, генераторай хэрэглэмжые дээшэлүүлхэ, гидронасосой хүдэлмэрие хинан шалгаха түхеэрэлгын схемые хубилгаха, станогой миин байха сагые хороохо гэхэ мэтэ дурадхалнуудынь һанагдаа бэлэй. Гэхэтэй хамта Ю. Д. Галсановай наһанайнь хани Розалия Сергеевна энэл комбинадта хүдэлдэг юм.

Ажалша коллективэй нэрэ хүндэ.. Гэр бүлын нэрэ хүндэ... Бодоод үзэхэдэ, нэгэнинь нүгөөдэһөө сэхэ дулдыдана бшуу Хүмүүжэл һайтай, ажалша үгтай бүлэһөө обществодо ашатуһатай хүнүүд үрган гарадаг ха юм. «Хүн болохо багаһаа» — хэды сэсэн үгэнүүд бэ! Бүри багаһаа Ена, Юрий, Аюша гурбан эхынгээ эсэшэ сусашагүй, залхуурхые мэдэнгүй хүдэлхые хараа, эхынгээ олоһон хилээмэнэй сэн бодотоор ойлгоо. Тиимэһээл мүнөөдэр эдэнэр хүдэлмэришэн хүнэй нэрэ хүндые дээрэ үргэжэ, эрмэлзэл хүсэлөө һэшхэлтэйгээ зохилдуулан ажаһуугна, ажаллана бшуу.

Халаглаһамнай юуб гэхэдэ, бүлын одхон хүбүүн Аюша Базарович Сультумовтай уулзаха аргагүйдэбэбди. Тюмень хото командировкоор ошоһон байба. Комбинадай залуу мэргэжэлтэдэй соведэй гэшүүн А. Б. Сультумов зомгоолоор хабтагайнуудые хэдэг цехтэ ахалагша механигаар хүдэлдэг. КПСС-эй гэшүүн мүн. Уралан нарижуулагшадай, ухаалан зохёогшодой Бүхэсоюзна бүлгэмэй, үйлэдбэриин талаар саг үргэлжэ хүдэлдэг комиссиин гэшүүн юм. Юрий ахатаяал адли лесотехническэ тусхай дунда һургуули дүүргэнхэй. Комбинадай зүгһөө эрхим уралан нарижуулагшадай бүлэгэй Арадай ажахын түйлалтануудай выставкэдэ һая эльгээгдэхэдэнь, бүридэлдэнь А. Б. Сультумов оролсоһон байгаа.

Жалма Жигжитовна үдын хоол бэлдээд, үхибүүдээ урихадуратай. Тэдэнь хуу айл бүлэнүүд болоһон, Онохой һууринай болбосон түхэлтэй гэрнүүдтэ амяраа ажаһуудаг юм. Гэбэшье ноөхил гэртээ — ажабайдал тухай эхин мэдэсэ абаһан анханайнгаа гуламта тээшэ хүн бүхэнинь зүрхэ сэдьхэлээрээ эзэлүүдгүй тэгүүлдэг. Халуун эдеэгээр үгтажа байһан эхын харасада хэды һайхан энхэрэл, хайрлалай мэдэрэл һэм — талыншье хүнэй ойлгохоор байгаа һэн. Үхибүүн бүхэнинь ажабайдалда өөрынгөө замые олобошье, эндэл сэдьхэлэй дэмжэлгэ бэдэрһээр ха юм.

Хөөрэлдэнэбди... Хабар тухай, газаа үгэрсэ, помидор һуулгаха тухай хөөрэлдөөн эхилһэн аад, нөөхил ажалдаа тэхэрин эрьенэ.

— Ена, Петр Семенович үбдөө гээ һэнши? Ажалдаа гараа гү даа? — гээд эхэнь һонирхоно.

— Гараа. Халаандаа 16 хүн зандаа болонхойбди. Вагонуудые эртэ үглөөнһөө үгөө. Газаамнай мүнөөдэр ямар шангаар һалхилнаб! Гэрэй хүшалта хобхолхоор, — гэжэ Ена Базыровна бодолгото болон, комбинат тээшэ харасаяа шэглүүлнэ.

Иимэ эбтэй эстэй, ажалша алдартай бүлын ажабайдалда ямаршье хатуу «һалхи шуурганай» үшарбал, хэнэйншье зориг эрмэлзэл хухархагүй, бэе бэедээ, зон нүхэдтөө дэмжэлгэ олохо ха даа гэжэ досоогоо шэбшэмээр байгаа. Амжалтануудтнай арьбажаг, ажалайтнай зам арюухан байг лэ, хүдэлмэришэн үгтнай хүгжэг лэ гэжэ үреэхэһээ ондоо үгэнүүд олдоогүй бэлэй.

Г. ДАШЕЕВА.

БАЯР АСАР... «МҮШЭХЭ...

«Осикта» гү, али буряадаар хэлэбэл, «Мүшэхэн» гэжэ зохидхон нэрэтэй дуу, хатарай эвенк ансамблиинхидые Баунтын районой Багдарин нютагаархид тон һайнаар мэдэдэг болонхой.

Тэбхэр 10 жэлэй саана эмхидхэгдэһэн түс ансамбль хужарлама һонин программануудаараа нютагайнгаа зониие баясуулдаг юм. «Осиктагай» бүридэлдэ ехэнхидэ залуушуул оролсоно. Тэдэнэй дунда эвенк яһатанһаа гадна ородууд, буряадуудшье бии. Багдарин дээрэ хүдэлдэг ансамблиинхидай гол бүлэгэй хажуугаар Рассошино һууринда үшөө нэгэ бүлэг артистнар ажаһуудаг юм.

Район дотороо концертнүүдые харуулжа, олоной һайшаалда хүртэхэһөө гадна «Осиктагайхид» республикынгаа бусад нютагуудта, мүн ниислэл хотодошье ерэжэ, концертнүүдые харуулдаг заншалтай. Хоёр жэлэй саана ансамблиинхидай ажабайдалда дэмбэрэлтэ нэгэ ушар болоо һэн. ССР Союзай байгуулагдаһаар 60 жэлэй ойн баярта зорюулагдажа, оронойнай ниислэл — Москва хотодо харуулагдаһан ехэ концертдэ тэдэнэр хабаадалсаа ха юм. Энэ хүндэтэ эрхэдэ һайн дуратанай ансамблиин хүртэһэнийнь ушартай байна.

Харин нёдондо ансамблиин дэргэдэ хүүгэдэй «Спутник» гэжэ бүлэг бии болгогдоо һэн. Ингэжэ «Осиктагай» һайхан ёһо заншалнуудые эдир халаан үргэлжэлүүлхэнь гээшэ.

Ансамблиинхидай репертуар тухай хэлэхэ болоо һаа, иимэ байна. Ехэнхидээ Хойто зүгэй арадуудай дуу, хатарые тэдэнэр гүйсэдхэхые оролдодог. Эвенк арадай уянгата һайхан дуунууд, эршэтэ түргэн хатар тэдэнэй программада оролсодог. Тэдэниие үбгэ, эсэгэнэрэйнгээ хэр үгһөө хойш хүндэлдэг байһан үндэһэн маяг соонь гүйсэдхэхые тэдэнэр эрмэлзэнэ.

Һаяшаг ансамблиинхидай тоосоото концерт харуулагдаа һэн. Хүбүүдэй гүйсэдхэһэн «Хэнгэрэгтэй хатарые», мүн «Котанга эхэмни», «Газарай дуудалга» гэхэ мэтын эвенк арадай дуунуудые харагшад халуунаар үгтажа абаа. Тиихэдэ Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Ермил Барановай эвенк арадай уянгата хоёр дуу гүйсэдхэхэдэ, зал соо альга ташалган шэнэ хүсэтэйгөөр нэрьеэ..

Тэрэ үдэшэ эвенк, коряк, ненец, яхад, буряад арадуудай хотолзомо һайхан хатар олоор харуулагдаа. Энээндэнь ансамблиин балетмейстер, Буряадай АССР-эй соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ З. Собкеевагай хубита ехэ. Бэрхэ эмхидхэлшэ һэн тула тэрэ ансамблиин гэшүүдһээ хата...

УРДАНАЙ ТААБАРИНУУД

Оёдолгүй зүйдэл.
(үнеэнэй эреэн).

Эшэгэнэй эбэр
иишэ тиишээ
(гэрэй булан).

Далаа тойроод далан могой,
Хотоноо тойроод
хорин могой
(гэрэй шабааоһан).

Ехэ үхэр эреэн хабһатай
(гэрэй хана).

Данхар сагаан азарга
Далан долоон тохомтой
(хүһан).

Далай соо дааган ороод,
Дааганиинь бэшэ,
Далайнь зобобо
(нюдэнөө бог шорой орохо).

Сагаагшаниинь сагаан
хөөһэ оураад,
Хадые уруудан
харайжа бууба,
Харагшаниинь
халуун наранда
Хабиргаа шаран гээгдэбэ
(хабартаа саһанай хайлаха).

Дээһээр хүлеэд,
дэгэлыень тайлаба,
Хүлыень уяад,
хүнжэлыень хулууба
(хониной нооһо хайшалха).

Зонхобын зургаан ямаан
Үбэлдөө хүлдөөгүй аад,
Зундаа зууража үхэбэ
(сүг мүшэд).

ҮЛЗЫ СЭСЭН ҮРЕЭЛ ҮГЭНҮҮД

Үглөө бүри үрхөөртнай
Улаан наран орожо,
Үдэр бүри үүдээртнай
Үбгэд хүгшэд орожо байг!
Хүлэгэй унаган
сэргыетнай элээг,
Хүнэй үриинэр,
богоһыетнай элээг!
Үргэһэнтнай хүн болог,
Үдхэһэнтнай мал болог.
Зэргэтнай олон болог,
Зэлэтнай ута болог!
Наран мэтэ мандан,
Набша мэтэ
дэлгэрэн һуугты!
Арбан табанай һарадал
Талмайран жаргыт,
Атар газарай ногоондол
Халюуран жаргыт!
Дайдаһаа далантай
ябаарайт!
Дэлхэйһээ дэлэнтэй
ябаарайт!
Унашагүй сэргэтэй,
Унтаршагүй гуламтатай
бологты!

МЭХЭТЭЙ БАДАРШАН

ОНТОХОН

Нэгэ орон нютагта хүхюун шогууша зантай, мэхэтэй хурса бадаршан һууһан гэхэ. Нэгэтэ тэрэ талада ябажа ябатараа, гартаа мориной һүүл бариһан хүнтэй уулзаба ха.

—Юундэ ябагалбаш? Мориншни хайшаа арилшооб?— гэжэ байжа бадаршан тэрээнһээ һурасагааба.

—Урагшагүйдөөб! Мориемни шононууд удара татаа, гансахан һүүлыень үлөөгөө... Моригүйгөөр би хосорхоб!— гэжэ тэрэ хүниинь хэлэбэ.

—Һүүлыень тиигэбэл намда үгэ,—гэжэ бадаршан хэлэнэ.—Эндэ намайе хүлеэлши, эрхим моритой болохош...

Тэрэнь моринойнгоо һүүл үгөөд, саашадаа юунэй болохыень хүлеэхээр тэндээ үлэбэ.

Харин бадаршан дүтүүр ажаһуудаг нэгэ хомхой худалша ноёной гэр тээшэ шэглэбэ. Гэртэнь хүрэжэ ябатараа, үнэгэнэй нүхэ оложорхибо. Тэрэ нүхэ руу һүүлээ гудараад, хоёр гараараа тэрэнээ баряад һууба ха. Уданшьегүй хурдан гүйгөөшөөрөө ноён бии боложо, бадаршаниие хараад, юу хэжэ һууһаарнь һонирхобо.

Бадаршан харюудань: «Эндэ мориёо бэлшэхыень табяа һэм. Харин тэрэмни энэ нүхэ руу орошоо. Һүүлһээнь барижа үрдиһэмни һайн, тиигээгүй һаа, моригүй болошохо байгааб. Зааха амараад, тэрээнээ татажа гаргахамни»,—гэбэ.

—Мориншни ямар һэн хаб? —гэжэ хомхой ноён асууна, —Хурдаар гүйдэг гү?

—Үдэр соо дэлхэйе долоо эрьедэг юм даа. Дэлһэниинь шэлын үндэрэй саһан шэнги, хойто хүл дээрээ соройходонь, үүлэндэ хүрэдэг...

Ноёншье моринһоо һүрэжэ бууба.. Бадаршаниие түлхеэд, үнөөхи һүүлдэнь аһашаба. Тиихэ зуураа:

—Сааш, холо боло! Минии газар дээрэ мориёо нүхэндэ оруулһандаа өөрөөл зэмэтэйш! Эндэһээ үтэр тонил!— гэжэ хуугайлна ха.

Бадаршан тиихэдэнь: «Хүлни холошоо, ябагаар ябаха аргамнигүйл»—гээд гэншэбэ. Газар дорохи «мориндо» обтожо, хамаагүй болошоһон ноён өөрынгөө гүйгөөшые заажа: «Энээниие унаад, тонил!» —гэжэ хашхарбал даа! Бадаршанда юун байхаб, ноёной гүйгөөшөөр харайлгажа мэдээ һааб даа. Тиин үнөөхи унаагүй зүдэрһэн хүндөө сэхэ хүрэжэ ошоод, жолоогоо гартань барюулһан бэеэрээ өөрөө саашаа ябагалшоо һэн гэлсэдэг.

Түнхэнэй районой Хэрэн нютагта ажаһууга Ж. Д. Зурбаевай хөөрөөнһөө.

«БУРЯАД ОРОНОО МАГТАН ДУУЛАНАБ» ГЭҺЭН ФОТОКОНКУРСДО ЕРЭҺЭН ЗУРАГ

Сэнхир унаарта алас
тээһэ
Сэнгүү һэбшээн
хүдэлэн зайна,
Нарата хабарай
намжаа үе
Нааршаан манда
нгаан байна.
Инаг дуран, эхин дуран..
Гунигай мана саран байха,
Үеын нүхэр, дүтын нүхэр
Утын замда түшэг байха.

Б. ЖАНЧИПОВАЙ шүлэг.
Д. НИМАЕВАЙ фотоэтюд.

Халаахай

ГУРБАН МҮНГЭ...

Ямаршье городто — манайшье Улаан-Үдэ хотодо хэды олон автобус, трамвай, такси гүйлгэлдэжэ, үглөөнһөө һүниин тэн болотор, үдэшье, богонишье маршрудаар хүн зониие зөөдэг ха юм даа. Һаканан соогоо, амар лэ ябадаг гээшэбди. Автобус, трамвай соо орогшод зөөлэн һуури дээрэ налайжа һуугаад лэ, хүрэхэ ошохо газартаа ошоно гээшэ бээзэ. Һууха дуратайшуулай олошороод, һууриин олдоогүйшье һаань, хэншье дураа гутажа, уйтанда гомдоногүй. Юрэдөөл, орожол абаа хадаа болоо. Бүхэли үдэрөөрөө хүл дээрээ зогсохо бэшэб гэжэ һанана бшуу. Наһатай хүнэй байгаа һаа, бодожо, һуури гаргажа үгэхэ тушаа һургаал мэдэрэл ехэтэй залуушуулшье олдохо. Адаглажа һуухада, хүнүүд ороһоор лэ һуури бэдэрнэ, үгышье һаа, билет абахаяа яаран 3—5 мүнгэеэ дамжуулан һарбайха юм. Зон гээшэ һэшхэл журам ехэтэй болошоол даа гэжэ харахадаа, һанаандаа баясаад абахаш. Бутархай мүнгэгүй байшоо һаа, «Гүрэндэ нэмэри болог лэ. Хуулита түлөөһээ түлэнгүй бууха аргамнигүй», —гээд 10 мүнгэ түлэжэрхёод, хашалгүй буушахашье хүн дайралдаха. Олон соо үйрэлдөөд, мүнгөө түлэжэ, билет абажа үрдеэгүй пассажир бууха мүртөө мүнгөө һарбайжа, «опледым абыт! — тээд, һанаагаа амаран буушаха юм. Зүб лэ зондоо найдажа, билет худалдадаг, шалгадаг хүнүүдые табидаггүй саг болоо гээшэ ха гэжэ һанахаар байдаг.

Теэд.. ай зайлуул даа! Хүн хуу адли бэшэ байшанал! . Элдэб сэдьхэлтэй хүнүүд олон соо ябадаг байна бшуу. Үмсынгөө машинада һууһан юумэдэл, нэгэшье мүнгэ түлэнгүй ходо ябажа һураһан хүйхэрнүүд хэды дайралданаб! Мүнгэ түлэнгүй ябалгада «һуража» захалһан залуушуул улайжа сайжа ябаха юм. Тэрэньшье ойлгосотой. Мүнгэ түлэнгүй ябаха гээшэ гүрэнэй журам хуулиие эбдэлгын бодото хэрэг мүн болоно ха юм даа 3 мүнгэ түлэнгүй нэгэ дахин ябаа һаа, гүрэнэй 3 мүнгэ эдиһэн болоно бшуу. Арба дахин түлэнгүй ябахадаа, 30 мүнгэ үбэршэлнэ. Зуун хүн түлэнгүй ябаха жэшээтэй болоо һаа, гүрэнэй гурбан түхэриг эдигдэнэ. Энээнһээ боложо, гүрэндэ орохо оршын хараалагдаһан түсэб дүүргэгдэнэгүй. Ингээд ерэхэдээ, мүнгэеэ түлэнгүй ябагшадта 3 түхэригэй яла ашаха гэһэн тогтоолые гүрэн түрымнай һаяшаг баталһаниинь яахын аргагүй зүб ябадал болонол даа.

Энэ тогтоолые үнэншэ сэдьхэлтэй хүн бүхэн һайшаан угтаа Харгыгаа түлэнгүй ябаад баригдаһан хүниие ходол тиигэжэ ябадаг хүн байгаа гэжэ тоолохоор гээшэ. Тэрэмнай гүрэнөө хууража ябаһан зэмэтэ нюур болоно ха юм. Тиимэ зониие бариха, яла түлүүлхэ, хүмүүжүүлхэ гээшэ шухала. Харин энэ хэрэгые гүримшүүлхын тула шалгаха, бариха хэрэгтэй ааб даа. Манай Улаан-Үдэ хотодо шалгалта гээшэ тон һулаар эмхидхэгдэдэг. Үнэндөө тиимэ юумэ үгы шахуу гэхээр. Хаа яахан нэгэ эхэнэрэй шалгажа ябахань харагдадаг. Теэд тэрэнэй диилэхэ бүтээхэ юумэнь ээлтэй ха юм даа.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Нэгэдэхи хуудаһанда. «Эд бараанай ассортиментдэ, шанарта —онсо анхарал» — түрүү бэшэг. «КПСС-эй ЦК-гай Политбюродо», «К. У. Черненко Испаниин гүрэнэй толгойлогшотой уулзаба». **Хоёрдохи хуудаһанда.** Партийна ажабайдал: экономикые хүтэлбэрилгэ. «Туршалга хэгдэнэ» — С. Селиврын А. Ф. Безбородовтой хэһэн хөөрэлдөөн. Табаг жэлэй түрүүшүүл. «Нюуса гү? Үгы, шадабари!» — Р. Гаязовай корреспонденци.

Гурбадахи хуудаһанда. «Сценэ дээрэ — онтохон» — В. Муруевагай статья.

Дүрбэдэхи хуудаһанда. «Субботын үдэрэй галхан».

СЭНХИР ЭКРАН

НЭГЭДЭХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — «Время». 9.40 — Үглөөнэй гимнастика. 9.55 — «Эдиршүүлэй уран бэлиг». Воронежой пионернүүд болон һурагшадай ордоной хүүгэдэй уран һайханай коллективүүдэй концерт. 10.40— «Спортлотогой» 19-дэхи тираж. 10.50 — «Гэр бүлэ ба һургуули». 11.20 — «Хани барисаанай ба харилсаа холбооной замаар». 11.45 — «Архитектура». Архитектор И. Покровский. 12.10 — «Ном уншаха дуратайшуулай анхаралда». 12.55 — П. Чайковский. «Севастопольская» — гурбадахи симфони. 13.40 — «Шэн зоригой гүримаар». Уран зохёолшо Юлиан Семенов дамжуулгые хүтэлхэ. 14.10 —«Ехэ хуби заяатай хүнүүд» гэһэн циклһээ баримтата фильм. 14 40 — «Энээниие таанад шадахат». 15.25 — «Мүнөөдэр—түби дэлхэй дээрэ». 15.40 — «Потрясающий Берендеев» — үхибүүдтэ фильм. 16.50 — «Хани харилсаан». 17.20 — «Солист оперы — Леонид Сметанников» — фильм-концерт. 18.00 — Политическэ шэнжэлэгшэ В. П. Бекетовэй хөөрөөн. 18.30—Мультфильм. 18.50 — «Скрываются от возмездия» — баримтата фильм. 19.40 — «Ан амитадай аймагта». 20.40 — «Месье Ленуар, который...» — теле-зүжэг. 1-дэхи хубинь. 22.00 — «Время». 22.35 — Теле-зүжэгэй 2-дохи хубинь. 24.00 — Велосипедээр урилдалгаар дэлхэйн чемпионат, ГДР-һээ дамжуулагдаха, 00.20 — Шэнэ һонин,

ХОЁРДОХИ ПРОГРАММА

Москва. 8.55 — Дамжуулгын программа. 9.00 — Үглөөнэй гимнастика. 9.20 —«Элүүр энхэ байха гээ һаа». 9.30 — Совет поэдүүдэй шүлэгүүд. 9.55 — «Дэлхэйн музейнүүд». 10.40 — «Үглөөнэй почто» — хүгжэмтэ дамжуулга. 11.10 — Спорт тухай баримтата фильмүүд. 12.00 — Молдавиин телевидениин программа. 13.10 — «Вот какие чудеса» —уран һайханай фильм.

Улаан-Үдэ. 14.15 — «Орондоо туһалнабди». 14.45 — «Театральна уулзалганууд».

Москва. 15.30 — «Аяншалагшадай клуб». 16.30 — М. Горький. «...другие»...

МАНАЙ АДРЕС, ТЕЛЕФОНУУД: ИНДЕКС: 670000

г. УЛАН-УДЭ ул. КАЛАНДАРИШВИЛИ, 23. редактор—2-50-... приемная—2-54-54 зам редактора—2-68-08 зам редактора—2-62-62. отв. секретарь—2-50-52, секретариат 2-66-76, отделы: партийной жизни—2-34-05, пропаганды—2-56-23, промышленности и строительства—2-61-35, сельского хозяйства—2-64-36, 2-63-86, советского строительства и быта—2-69-58, культуры и школ—2-60-21, 2-57-63 информации—2-60-91, переводов—2-54-93, писем и селькоров—2-67-81, корректорская—2-33-61, выпускающие—2-35-95 отдел объявлений—2-65-54.

Республиканская типография Государственного комитета Бурятской АССР по делам издательств, полиграфии и книжной торговли г. Улан-Удэ ул. ... Н-00411. Заказ № 110. Индекс ...